

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Українська інженерно-педагогічна академія»
Кафедра маркетингу та торговельного підприємництва

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему:

«ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ»

(тема кваліфікаційної роботи)

Виконав: студент II курсу, групи ДМП-МТ23мг
спеціальності: 073 «Менеджмент»
(ОП «Торговельний менеджмент»)

(шифр і назва напрямку підготовки, спеціальності)

_____/ Андрій КОНДРАТЕНКО
(підпис) (ім'я та прізвище)

Керівник _____/ Світлана ШЕПЕЛЕНКО
(підпис) (ім'я та прізвище)

Рецензент _____/ Ігор ЧОБИТОК
(підпис) (ім'я та прізвище)

«До захисту допущено»

В.о. завідувача кафедри _____/ Вікторія ЧОБИТОК
(підпис)
(ім'я та прізвище)

Нормоконтроль _____/ Марина ГНЄЗДІЛОВА
(підпис) (ім'я та прізвище)

Секретар ЕК _____/ Ірина БЛУДОВА
(підпис) (ім'я та
прізвище)

Харків – 2024 рік

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В. Н.
КАРАЗІНА

Навчально-науковий інститут «Українська інженерно-педагогічна академія»

Кафедра маркетингу та торговельного підприємництва

Спеціальність 073 Менеджмент

Освітньо-професійна програма «Торговельний менеджмент»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
д.е.н., проф.
Вікторія ЧОБИТОК

(підпис)

«14» жовтня 2024 р.

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу (дипломну роботу)
другого (магістерського) рівня вищої освіти

здобувачу Андрію КОНДРАТЕНКО

1. Тема: «Формування механізму управління ризиками на підприємстві» затверджена наказом по навчально-науковому інституту № 4801-5/3704 від «21» жовтня 2024 р.

2. Термін здачі закінченої роботи: «25» листопада 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи: Закони України, Митний кодекс України, Постанови Верховної Ради, Постанови Кабінету Міністрів, національні стандарти України, теоретичні та практичні розробки вітчизняних та зарубіжних авторів за темою роботи, періодичні видання, статистичні дані.

4. Зміст роботи (перелік питань, які належить розробити): аналіз прибутковості та рентабельності підприємства; стратегічний (PEST та SWOT) аналіз діяльності ТОВ «Правекс Груп»; прогнозування рівня прибутку ТОВ «Правекс Груп».

5. Перелік графічного матеріалу (презентаційний матеріал):

6. Консультант:

Розділ	Консультант	Підпис, дата		Оцінка (бали)
		Завдання видав	Завдання прийняв	
	не передбачено			

7. Дата видачі завдання: «14» жовтня 2024 р.

Керівник: _____ Світлана ШЕПЕЛЕНКО
(підпис)

Завдання прийняв до виконання: _____ Андрій КОНДРАТЕНКО
(підпис)

**КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН-ГРАФІК
виконання кваліфікаційної роботи
(дипломної роботи)**

з/п	Назва етапів роботи та питань, які мають бути розроблені відповідно до завдання	Термін виконання	Позначки керівника про виконання завдань
	Систематизація матеріалів про діяльність об'єкту дослідження	14.10.2024 р.	
	Вивчення теоретичного матеріалу, написання першого розділу роботи	21.10.2024 р.	
	Аналіз діяльності об'єкту дослідження, написання другого розділу	28.10.2024 р.	
	Розробка та написання рекомендаційної частини роботи	11.11.2024 р.	
	Завершення вступу та висновків, формування анотації, впорядкування списку літератури	18.11.2024 р.	
	Перевірка на антиплагіат	21.11.2024 р.	
	Оформлення дипломної роботи та представлення її на кафедрі	25.11.2024 р.	

Здобувач _____ Андрій КОНДРАТЕНКО
(підпис)

Нормоконтроль: _____ Марина ГНЄЗДІЛОВА
(підпис)

Анотація

Система ринкових відносин створює умови для існування економічного ризику, який впливає на всі сфери господарської діяльності підприємств. Невизначеність і постійна зміна умов зовнішнього та внутрішнього середовища ускладнюють процес прийняття управлінських рішень. Ефективне управління ризиками потребує своєчасного врахування їхніх чинників, оцінки ризикових ситуацій і розробки стратегій мінімізації втрат. У роботі досліджено теоретичні аспекти ризику, проаналізовано діяльність підприємства ТОВ «Правекс Груп», здійснено фінансовий, PEST- і SWOT-аналіз, а також запропоновано шляхи вдосконалення управління фінансовими ризиками. Основна мета дослідження – розробка методичних підходів до управління ризиком, спрямованих на підвищення адаптації підприємства до ринкових умов.

Ключові слова: економічний ризик, управління ризиками, ризикові ситуації, фінансовий аналіз, стратегічний аналіз, мінімізація ризику, конкурентна стратегія.

Abstract

The system of market relations creates conditions for the existence of economic risk, which affects all areas of economic activity of enterprises. Uncertainty and constant change in the conditions of the external and internal environment complicate the process of making managerial decisions. Effective risk management requires timely consideration of their factors, assessment of risk situations and development of strategies for minimizing losses. The paper examines the theoretical aspects of risk, analyzes the activities of the enterprise "Pravex Group" LLC, conducts financial, PEST and SWOT analysis, and also suggests ways to improve financial risk management. The main goal of the study is to develop methodological approaches to risk management aimed at increasing the adaptation of the enterprise to market conditions.

Keywords: economic risk, risk management, risk situations, financial analysis, strategic analysis, risk minimization, competitive strategy.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ	8
1.1 Історичне підґрунтя формування поняття ризику	8
1.2 Види ризиків на підприємстві та їх класифікація	14
1.3 Мета, функції та методи оцінювання економічного ризику	20
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	29
РОЗДІЛ 2 ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТОВ «ПРАВЕКС ГРУП»	31
2.1. Економічна характеристика підприємства ТОВ «Правекс Груп»	31
2.2 Аналіз прибутковості та рентабельності підприємства	47
2.3 Стратегічний (PEST та SWOT) аналіз діяльності ТОВ «Правекс Груп»	53
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	59
РОЗДІЛ 3 АНАЛІЗ РИЗИКУ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТОВ «ПРАВЕКС ГРУП»	61
3.1 Прогнозування рівня прибутку ТОВ «Правекс Груп»	61
3.2 Удосконалення системи управління фінансовими ризиками на підприємстві ТОВ «Правекс Груп»	67
3.3 Вплив ризиків на формування конкурентної стратегії підприємства ТОВ «Правекс Груп»	72
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	80
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	83
ДОДАТКИ	90

ВСТУП

Система ринкових взаємовідносин об'єктивно зумовлює існування ризиків у всіх сферах господарської діяльності. Ринкове середовище додає до діяльності підприємств елементи невизначеності, розширюючи спектр ризикових ситуацій, що виникають за певних умов та обставин. Такі ситуації створюють передумови для існування та реалізації економічного ризику, з яким у своїй діяльності стикаються майже всі підприємства.

Недостатність повної інформації, наявність протидіючих тенденцій, випадкові фактори та нові економічні умови господарювання ускладнюють прогнозування управлінських процесів, адже значна частина рішень підприємств приймається в умовах невизначеності та ризику. Саме це підкреслює актуальність теми дослідження.

Для того, щоб виживати в складних умовах, підприємства змушені ухвалювати нестандартні та сміливі рішення, що водночас підвищує рівень економічного ризику. В таких обставинах важливо не уникати ризику, а вміти правильно оцінювати його рівень і грамотно управляти ним для обмеження негативних наслідків.

Підприємства мають враховувати ризикові чинники під час прийняття управлінських рішень, забезпечувати ефективну організацію процесу управління ризиковими ситуаціями, адаптуючи свою діяльність до змін у зовнішньому та внутрішньому середовищах. Стратегія управління ризиками визначається специфікою ризиків, що виникають у процесі роботи підприємства, можливістю точно оцінити ситуацію, обрати оптимальний шлях вирішення проблем, зважаючи на доступні ресурси.

Основною метою управління ризиками є мінімізація їх впливу для уникнення або зменшення фінансових втрат.

Метою дослідження цієї дипломної роботи є розробка та наукове обґрунтування методичних підходів до управління ризиками на підприємстві, а

також аналіз ризику конкретного підприємства за допомогою відповідних показників.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання:

1. Визначити поняття «ризик», його походження та внесок науковців у його дослідження.
2. Ознайомитися з видами та класифікацією ризиків.
3. З'ясувати цілі ризику, його функції та методи оцінки на підприємствах.
4. Провести характеристику діяльності підприємства.
5. Оцінити фінансовий стан підприємства шляхом аналізу його фінансових результатів.
6. Виконати стратегічний аналіз діяльності ТОВ «Правекс Груп» (методи PEST і SWOT).
7. Запропонувати шляхи вдосконалення системи управління фінансовими ризиками на промислових підприємствах.
8. Проаналізувати вплив ризиків на формування конкурентної стратегії підприємства ТОВ «Правекс Груп».

Об'єктом дослідження є процес управління ризиками на підприємстві.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти управління ризиками на прикладі ТОВ «Правекс Груп».

У ході дослідження були використані загальнонаукові методи порівняння, узагальнення, аналізу, синтезу, а також спеціальні методи: математичні, статистичні, методи моделювання та прогнозування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

1.1 Історичне підґрунтя формування поняття ризику

Термін «ризик» походить від грецьких слів «ridsikon» та «ridsa», що перекладаються як «стрімчак» або «скеля». Лінгвісти вважають, що етимологічно цей термін має коріння в Південній Америці, де його вживали для позначення небезпек, які могли виникати під час морських подорожей [49].

В українській мові слово «ризик» означає «усвідомлену можливість небезпеки, сміливий, ініціативний вчинок, дії з надією на успішний результат; вірогідність збитків чи невдачі у будь-якій справі». Однак, це поняття не завжди знаходить відображення у сучасних словниках української мови. Наприклад, у новітньому тлумачному словнику немає визначення термінів «ризик» чи «ризикувати» [21]. Попри це, вчені зазначають, що проблема ризику тісно пов'язана з філософськими категоріями, такими як свобода, необхідність, визначеність і невизначеність, достовірність. Проте поняття «ризик» не завжди фігурує навіть у філософських словниках.

Розширене тлумачення терміну «ризикувати» можна знайти у словнику В. Даля, якому часто довіряють науковці. За цим словником, «ризикувати» означає «діяти на удачу, наважуватися, братися за непевну справу, діяти без точного розрахунку, наражатися на випадковість» [21]. Примітно, що визначення «наражатися на випадковість» пов'язане у філософії з категорією необхідності, що означає можливість явища набувати різних форм або взагалі не існувати.

Одним із фундаментальних підходів до розуміння ризику є теорія Ф. Кнайта. Він стверджував, що ризик — це результат діяльності, який можна виміряти за допомогою теорії ймовірностей та закону великих чисел. Якщо такі розрахунки неможливі, це є проявом невизначеності [68]. За Кнайтом, ризик

пов'язаний з невизначеністю, що є джерелом прибутку, і може бути оцінений технічно за допомогою ймовірнісних методів.

Дослідження поняття ризику економістами виявило два підходи:

1. Ризик і невизначеність розглядаються як тотожні поняття.
2. Ризик і невизначеність чітко розмежовуються.

На нашу думку, ці поняття не є тотожними, але вони тісно взаємопов'язані. Ризик виникає за умов невизначеності, тобто це ймовірність неотримання очікуваного результату через фактори, які неможливо повністю передбачити.

До початку XVIII століття ризик визначався з використанням методів теорії ймовірності. У XVII–XIX століттях були обґрунтовані закон великих чисел та основи статистики, а невизначеність стала ключовим поняттям у теорії ризику. На початку XX століття ризик визнавали важливою складовою підприємницької діяльності, що здійснюється в умовах невизначеності [11].

У 30-х роках минулого століття почали розробляти методики оцінки та моніторингу ризику. Перші моделі управління ризиком запропонували Джон фон Нейман та Оскар Моргенштерн. У 1940 році британська авіакомпанія почала вести статистику авіаційних інцидентів за стандартним форматом. З кінця 1940-х років активізувалося дослідження техногенних ризиків, а у 1950-х роках Міністерство оборони США розробило методику оцінки надійності техніки. У 1955 році професор Вейн Снайдер запровадив термін «ризик-менеджмент», а у 1956 році було вперше описано професію «ризик-менеджер».

Наприкінці XX століття в країнах з ринковою економікою проводили активні дослідження економічного ризику. У середині 1990-х років в Україні доктор економічних наук В.В. Вітлінський сформулював концепцію ризикології, описану в монографії «Аналіз, оцінка і моделювання економічного ризику» (1996) [6]. Він визначив категорію економічного ризику, ввів поняття «ризикологія» як науки та запропонував кількісні показники ризику і методи управління ним.

Дослідження ризику продовжили В.М. Гранатуров, Н.І. Машина, П.І. Верченко, В.В. Лук'янова та інші вчені. Їхні праці зробили значний внесок у розвиток ризикології як науки.

Ризик — це складне явище, яке стосується не лише економіки, але й багатьох інших сфер. Попри його важливість, законодавча база України чітко не визначає поняття «ризик». Винятком є ст. 1 Закону України «Про об'єкти підвищеної небезпеки», де ризик визначається як імовірність певної негативної події [1].

Аналіз літератури свідчить, що серед науковців немає однозначності у визначенні поняття ризику, проте більшість вважає його ймовірністю виникнення негативного результату від діяльності.

Таблиця 1.1

Аналіз сутності поняття «Ризик»

Джерело	Визначення
1	2
Вітлінський В.В., Великоіваненко Г.І. Ризикологія в економіці та підприємництві [15]	Ризик - ситуація, коли мають місце невизначеність, конфлікт, наявна багатоваріантність, і коли одночасно не всі альтернативні варіанти однаковою мірою сприятливі. Автори зазначають, що ризик присутній і є складовим елементом будь-якої управлінської діяльності (менеджменту)
Донець Л.І. Економічні ризики та методи їх вимірювання [20]	Ризик - діяльність, пов'язана з подоланням невизначеності в ситуації неминучого вибору, у процесі якого є можливість якісно і кількісно оцінити ймовірність досягнення передбаченого результату, невдачі, відхилення від мети
Загородній А.Г., Вознюк Г. Л. Фінансово-економічн ий словник [28]	Ризик - усвідомлення можливості небезпеки виникнення непередбачених втрат очікуваного прибутку, майна, грошей у зв'язку з випадковими змінами умов економічної діяльності, несприятливими обставинами
Івченко І.Ю. Моделювання економічних ризиків і ризикових ситуацій [30]	Автор визначає “ризик” через призму його можливих сутнісних характеристик: можливість відхилення від передбачуваної мети, заради якої здійснюється вибрана альтернатива; імовірність досягнення бажаного результату; відсутність впевненості в досягненні поставленої мети; можливість матеріальних, моральних та інших втрат, пов'язаних з вибраною в умовах невизначеності, альтернативою
Ілляшенко С.М. Економічний ризик [31]	Ризик у загальному випадку слід розглядати як можливість або загрозу відхилення результатів конкретних рішень або дій від очікуваних

1	2
Кузьмін О.Є., Мельник О.Г. Теоретичні та прикладні засади менеджменту [32]	Ризик - це ймовірність виникнення втрат, недоотримання прибутків, небажаного розвитку середовища функціонування, відхилення від установлених цілей
Лук'янова В.В., Головач Т.В. Економічний ризик [40]	Ризик - об'єктивно-суб'єктивна категорія, пов'язана з подоланням невизначеності, випадковості, конфліктності в ситуації неминучого вибору, що відображає ступінь досягнення суб'єктом очікуваного результату
Машина Н.І. Економічний ризик та методи його вимірювання [49]	Ризик - імовірність втрати підприємством частини своїх ресурсів, недоотримання доходів чи появи додаткових витрат у результаті здійснення певної виробничої і фінансової діяльності
Сахарцева І.І., Шляга О.В. Ризики економічної діагностики підприємства [54]	Ризик - об'єктивна реальність, яку необхідно враховувати під час планування діяльності в майбутньому
Старостіна А. О., Кравченко А. А. Ризик-менеджмент: теорія та практика [55]	Автори трактують ризик як комбінацію трьох елементів: подія, пов'язана з діяльністю підприємства і яка впливає на нього, імовірність цієї події, наслідки, що унеможливають досягнення запланованих цілей і в остаточному підсумку позначаються на доходах підприємства
А.В. Шегда, М.В. Голованенко Ризики в підприємництві: оцінювання та управління [63]	Ризик в економічному розумінні передбачає втрати (збитки), імовірність котрих пов'язана з наявністю невизначеності (браку або недостовірності інформації), а також зиск і прибуток, отримати які можливо лише завдяки діям, пов'язаним з ризиком

Аналіз показує, що на сьогодні немає єдиного підходу до визначення сутності ризику. Це зумовлено його багатогранністю, а також недостатньою увагою до цього явища у практиці економічного управління протягом тривалого часу.

На основі проведеного дослідження ризик можна визначити як невід'ємний елемент будь-якої діяльності, що передбачає ймовірність настання несприятливих наслідків, які виражаються у можливості отримання негативного або небажаного результату.

Право на ризик закріплене у Законі України «Про підприємництво». Згідно з цим документом, підприємництво — це самостійна ініціативна, систематична діяльність, що здійснюється на власний ризик і спрямована на виробництво

продукції, виконання робіт, надання послуг або здійснення торгівлі з метою отримання прибутку [2].

Таким чином, підприємницький ризик може спричинити як зростання, так і скорочення прибутку чи доходу. Збільшення прибутку нерідко супроводжується підвищеним ризиком втрат. У цьому контексті перед підприємцями постає дилема:

1. ризикувати, щоб отримати високі прибутки;
2. вкладати кошти в менш ризиковані проекти, які забезпечують стабільні, але помірні доходи.

У другому випадку підприємство жертвує частиною потенційного прибутку заради забезпечення стійкості фінансового стану. Проте слід зазначити, що невдалі ризикові дії можуть призводити до значних втрат, що суттєво впливають на дохідність підприємства.

Виникає питання: чому і за яких обставин зростання ризику може сприяти збільшенню доходів? Це пояснюється тим, що ризик пов'язаний із діями підприємця. Результати таких дій можуть бути як позитивними (прибуток), так і негативними (збитки). Відмова від ризику означає відмову від потенційного доходу. Таким чином, чим частіше підприємець готовий ризикувати, тим вищою є ймовірність отримання значного прибутку.

Однак, щоб мінімізувати негативні наслідки ризику, підприємцям необхідно впроваджувати ефективну систему управління ризиками. Це передбачає детальний аналіз виробничо-господарських процесів, оцінку доступних ресурсів, розробку заходів із запобігання втратам і оптимізацію стратегій прийняття рішень.

У такому випадку ризик підприємства буде обґрунтованим і зможе сприяти отриманню високих прибутків.

Таким чином, між прибутком і ризиком існують різні взаємозв'язки, які ілюструються на рисунку 1.1.

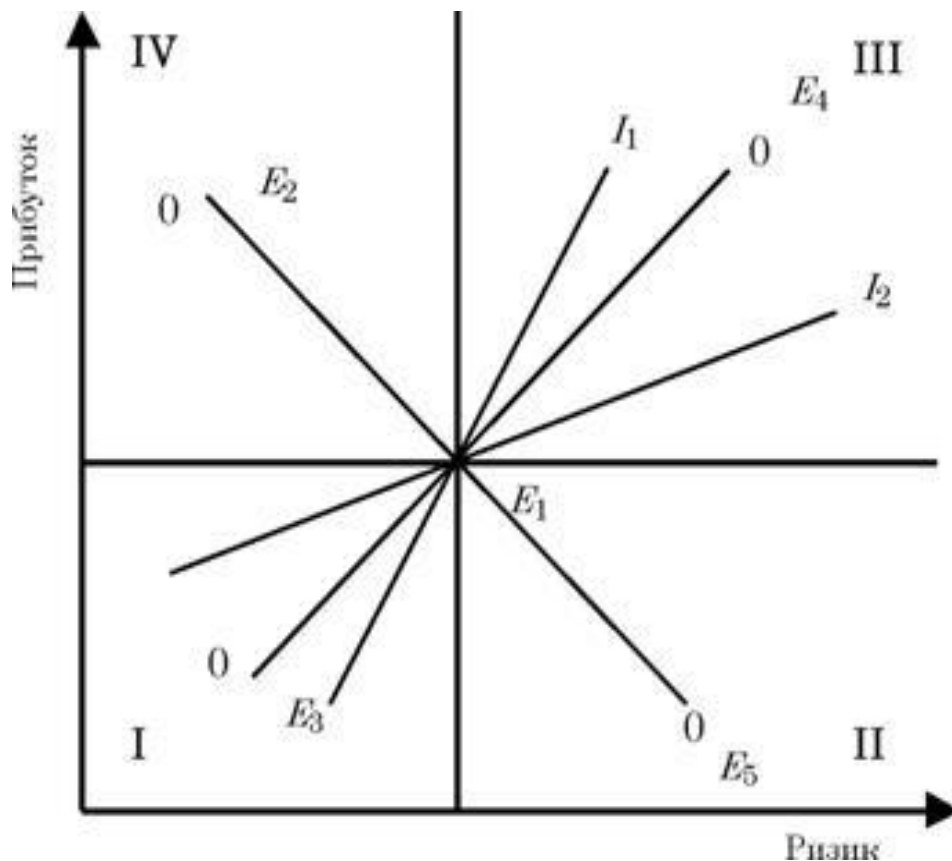

Рис. 1.1. Варіанти можливого співвідношення прибутку і ризику

Точка E_i демонструє рівень прибутку, який може бути досягнутий у разі точного визначення рівня ризику. Ця точка є відправною для аналізу можливих залежностей між розміром прибутку та рівнем підприємницького ризику.

Зона IV характеризується низьким рівнем ризику і високим прибутком. Такий результат є наслідком ефективних заходів, спрямованих на запобігання ризикам. У цій зоні витрати на превентивні заходи є меншими за можливі втрати, що забезпечує максимальний прибуток E_2 , тобто $E_2 > E_i$.

Зона II відображає ситуацію з високим рівнем ризику і низьким прибутком. У цьому випадку ресурси, вкладені в запобігання ризикам і зменшення втрат, не приносять очікуваного результату. Як наслідок, прибуток E_5 є меншим за початковий показник: $E_5 < E_i$.

У зоні I рівень як прибутку E_3 , так і ризику є низьким. Це досягається завдяки реалізації заходів щодо зниження невисокого ризику, які потребують значних витрат. У цій зоні прибуток E_3 є меншим за E_i : $E_3 < E_i$. Такий варіант є економічно не вигідним для підприємства.

Зона III характеризується високим рівнем як ризику, так і прибутку, тобто $E_4 > E_i$. Подібна ситуація може виникати, наприклад, через вплив змін ринкових умов або факторів зовнішнього середовища.

Прямі I_1 і I_3 описують підходи підприємців до управління ризиком. Пряма I_1 демонструє обережну поведінку, яка у зоні I призводить до зниження прибутку. Натомість пряма I_3 відображає агресивний стиль управління, що дозволяє досягти вищого рівня прибутку порівняно з E_3 .

Таким чином, залежність між рівнем прибутку та ризиком може проявлятися в таких варіантах:

1. Низький ризик і високий прибуток.
2. Високий ризик і високий прибуток.
3. Високий ризик і низький прибуток.
4. Низький ризик і низький прибуток.

Можливість реалізації одного з цих варіантів залежить від ефективності заходів підприємства, спрямованих на мінімізацію негативних впливів, які можуть призводити до втрат [42].

1.2 Види ризиків на підприємстві та їх класифікація

Господарські суб'єкти, які під час своєї діяльності стикаються з різноманітними видами ризиків, мають можливість керувати ними. Це передбачає використання різних інструментів, які дозволяють до певної міри прогнозувати виникнення ризикових ситуацій та вживати заходів для зниження рівня ризику. У наукових дослідженнях з економічної теорії ризику подано

численні класифікації ризиків, які розрізняються за різними критеріями (рис. 1.2) [46].

Різновиди ризиків тісно взаємопов'язані, можуть перетинатися, взаємно посилювати вплив або бути складовими частинами один одного. Кожен вид ризику потребує ретельного аналізу, моделювання та розподілу на складові, що сприяє зменшенню рівня невизначеності.

На сучасному етапі розвитку економічних відносин ризик характеризується такими особливостями:

- Глобальний та всеосяжний характер: це проявляється у взаємозв'язках і взаємозалежностях змін у економіках окремих країн, регіонів чи галузей, відомих як "ефект доміно".
- Зростання значення особи, яка ухвалює рішення: у ризикових ситуаціях вирішальна роль належить людині, що приймає відповідні дії.
- Посилення ринкового характеру середовища діяльності: це спричиняє зростання ризиків у всіх сферах господарської активності.
- Перетворення ризику на товар: цей процес став можливим завдяки розвитку страхових систем, які забезпечують можливість купівлі страхового захисту від ризиків.

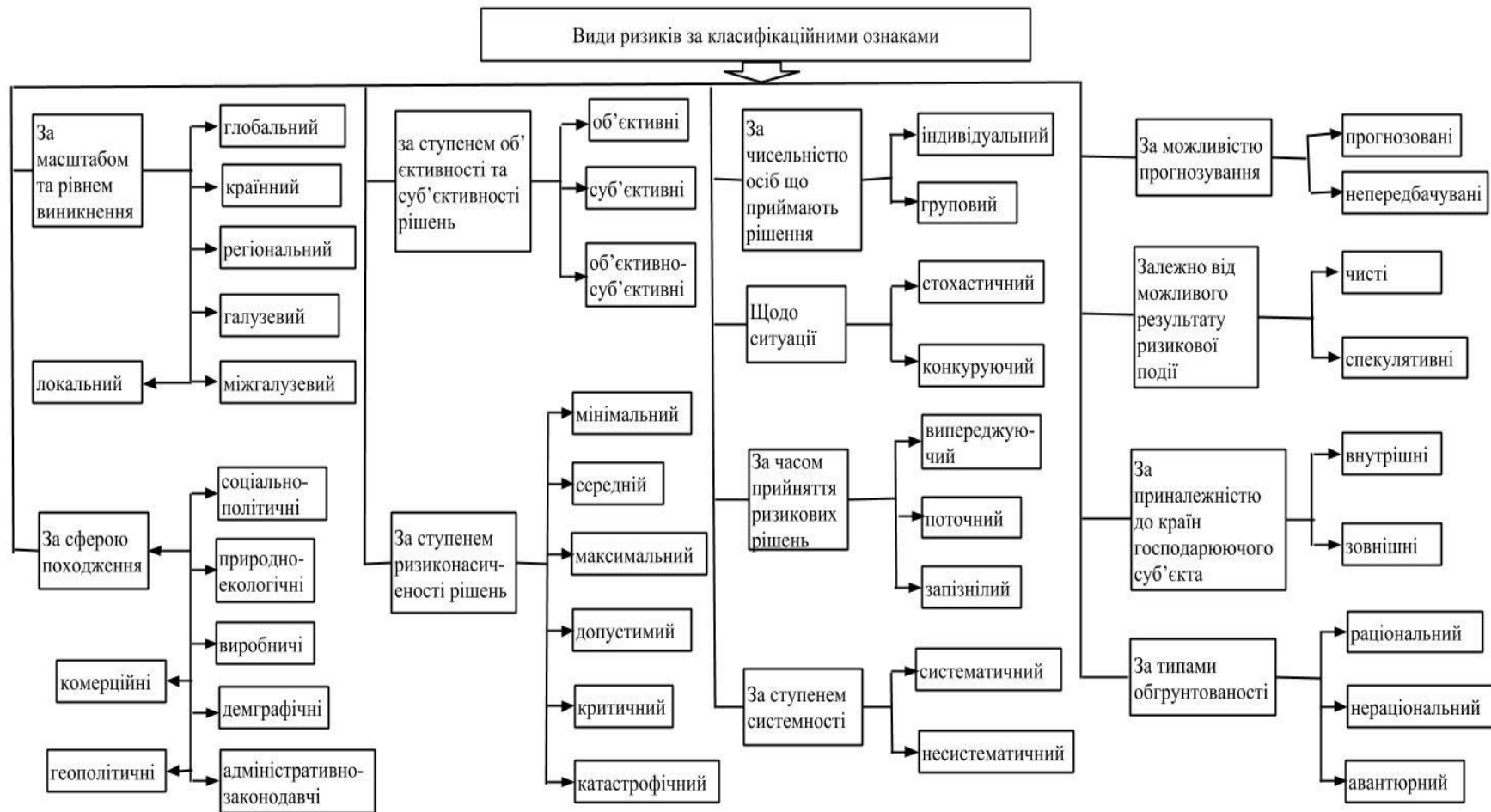

Рис. 1.2. Види ризиків за класифікаційними ознаками 1

На рисунку 1.2 показано, що ризики можуть класифікуватися за такими ознаками:

- за масштабами та рівнем виникнення;
- за сферою походження;
- за ступенем об'єктивності та суб'єктивності рішень;
- за ступенем насиченості ризиком рішень;
- за типами обґрунтованості ризику;
- за часом прийняття ризикованих рішень;
- за кількістю осіб, які приймають рішення;
- стосовно ситуації;
- за ступенем системності;
- за приналежністю до країни суб'єкта господарювання;
- за можливістю прогнозування;
- залежно від можливого результату ризикової події.

За масштабами та рівнем виникнення виділяють такі види ризику:

- глобальний (світовий) – охоплює економіки декількох країн або міжнародної спільноти загалом, впливаючи на діяльність суб'єктів цих країн. Часто це геополітичний ризик (наприклад, зміна глобальної рівноваги, екологічні чи демографічні проблеми);

- країнний – виникає на макрорівні й впливає на всіх господарських суб'єктів країни;

- регіональний – обумовлений специфікою розвитку або управління певними регіонами;

- галузевий – стосується підприємств однієї галузі, впливаючи на її загальний стан;

- міжгалузевий – виникає через взаємодію та залежність різних галузей економіки;

- локальний (мікрорівневий) – впливає на діяльність окремих підприємств чи фізичних осіб.

За сферою походження ризики поділяють на:

- соціально-політичні – пов’язані з непередбачуваними змінами політичного курсу або реалізацією соціальних програм (наприклад, страйки, зміна настроїв у колективі);
- адміністративно-законодавчі – виникають через нові адміністративні обмеження чи зміни в законодавстві (наприклад, зростання податкових ставок);
- виробничі – пов’язані з процесами виробництва (наприклад, зменшення обсягів продукції, збільшення витрат);
- комерційні – з’являються під час реалізації товарів і послуг (наприклад, зниження обсягів продажу);
- фінансові – стосуються відносин із банками чи іншими фінансовими установами (наприклад, прострочення платежів, інфляція);
- природно-екологічні – залежать від природних умов і впливу виробництва на середовище;
- демографічні – пов’язані зі змінами демографічної ситуації;
- геополітичні – мають глобальний характер, наприклад, міграція чи виникнення загрозливих хвороб.

За ступенем об’єктивності та суб’єктивності:

- з об’єктивною ймовірністю – базується на статистичних даних;
- із суб’єктивною ймовірністю – оцінюється експертами;
- з об’єктивно-суб’єктивною ймовірністю – поєднує обидва підходи.

За ступенем насиченості ризиком:

- мінімальний, середній, оптимальний, максимальний;
- допустимий, критичний, катастрофічний.

За типами обґрунтованості:

- раціональний – мінімальний вплив на діяльність;
- нераціональний – можливі нульові результати;
- азартний – передбачає значний ризик і розрахунок на випадковий успіх.

За часом прийняття рішень:

- випереджувальний;
- поточний;
- запізнілий.

За кількістю осіб:

- індивідуальний;
- груповий.

Стосовно ситуації:

- в умовах невизначеності;
- в умовах конфлікту.

За ступенем системності:

- систематичний – характерний для всіх учасників ринку;
- несистематичний – стосується конкретного підприємства.

За приналежністю до країни:

- внутрішні;
- зовнішні.

За можливістю прогнозування:

- прогнозовані;
- непередбачувані.

Залежно від результату:

- чисті;
- спекулятивні.

Окремі види ризиків можуть перетинатися або посилювати один одного. Їх детальний аналіз допомагає зменшити невизначеність. Сучасний етап розвитку економіки характеризується глобальністю ризиків, підвищенням їх ролі у ринкових умовах та перетворенням на товар завдяки страхуванню.

1.3 Мета, функції та методи оцінювання економічного ризику

Управління ризиками є невід'ємною складовою діяльності керівника організації, спрямованою на забезпечення її економічного захисту від небажаних, як свідомих, так і випадкових обставин, які можуть завдати шкоди її функціонуванню [10].

Головною метою управління ризиками є виявлення, аналіз і вплив на всі ризики, що можуть виникнути перед організацією, з метою використання сприятливих можливостей для збільшення вартості її активів.

Підприємницький ризик визначається як ризик, пов'язаний передусім із вибором і прийняттям управлінського рішення на різних рівнях управлінської структури [70].

Підприємець, ухвалюючи рішення, повинен у першу чергу оцінити масштаби ризиків, які можуть загрожувати його підприємству в разі реалізації обраного напрямку дій. Важливо розглядати оцінювання ризиків як інтегральний етап процесу управління ризиками, який включає як якісний, так і кількісний аналіз ризиків (рис. 1.3), а також порівняння об'єктивного уявлення про ступінь ризику із суб'єктивним його сприйняттям особою, яка приймає відповідні рішення [43].

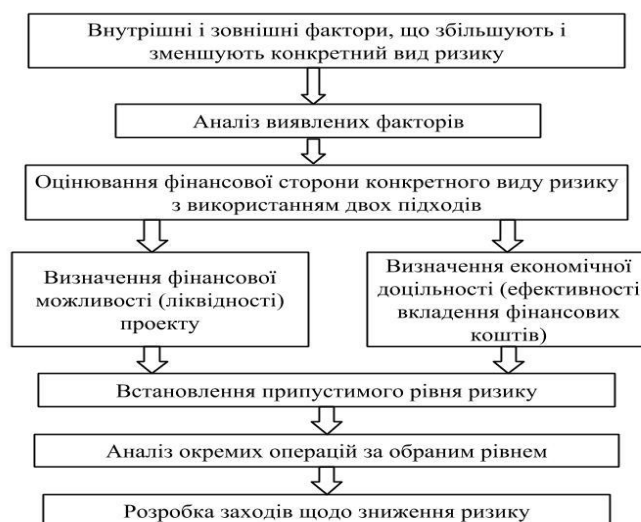

Рис. 1.3. Послідовність аналізу ризику

Завдання якісного аналізу ризику полягає у визначенні можливих видів ризиків, оцінюванні їхньої потенційної небезпеки та виділенні факторів, які впливають на рівень ризику [41].

Якісний аналіз є одним із найскладніших етапів у дослідженні економічних ризиків. Він вимагає глибоких знань у галузях економіки, бізнесу, фінансів, а також ряду спеціалізованих дисциплін, що забезпечують підготовку конкурентоздатного фахівця на сучасному ринку праці.

Якісний аналіз доповнюється кількісною оцінкою підприємницького ризику. Кількісний аналіз ризику – це визначення числових значень окремих видів ризиків, а також сукупного ризику для обраного напрямку підприємницької діяльності [40]. Кількісне оцінювання рівня ризику не є однозначним: його величина може змінюватися залежно від застосовуваного методу. У науковій і спеціалізованій літературі представлено безліч методів для визначення рівня ризику [16], але найбільш поширеними на практиці є методи, наведені на рис. 1.4.

Статистичний метод широко застосовується тоді, коли підприємство має значний обсяг аналітико-статистичної інформації за тривалий період часу щодо елементів досліджуваної системи [71]. Під час аналізу використовуються дані про результативність дій, що були реалізовані підприємством. У межах цього методу рівень ризику визначається через величину середньоквадратичного відхилення від очікуваних показників.

Рівень ризику відображає імовірність виникнення випадкових втрат (реалізації ризику) і можливий розмір збитків від цього.

Невизначеність господарських ситуацій у значній мірі зумовлюється впливом випадкових факторів.

Рис. 1.4. Методи оцінювання ризику

Випадковою величиною називають таку змінну, яка у процесі дослідження приймає одне єдине значення, заздалегідь невідоме і залежне від випадкових чинників, які неможливо врахувати наперед.

Згідно з теорією ймовірностей, зокрема з теорії розподілу Пуассона, у разі великої кількості спостережень за випадковими подіями їх повторення відбувається з певною частотою. Частота випадкової події визначається як відношення кількості її появ до загальної кількості спостережень.

Статистична стійкість випадкової величини означає, що при багаторазових спостереженнях її значення змінюються незначно. Завдяки цьому частоти випадкових подій групуються навколо певного значення. Стійкість частот відображає об'єктивну властивість події, яка характеризує її можливість. Міра ймовірності конкретної випадкової події визначається саме цією частотою. Частоти подій групуються навколо певного числа, яке й відображає імовірність.

Ця властивість випадкових величин є важливою для теорії ризику, оскільки вона дозволяє прогнозувати ймовірність реалізації певних видів ризику, тобто здійснювати їх кількісну оцінку.

Суть статистичного методу оцінки рівня ризику базується на теорії ймовірності розподілу випадкових величин. Це означає, що за наявності достатнього обсягу даних про реалізацію певних ризиків у минулому для конкретного виду діяльності суб'єкт господарювання може оцінити ймовірність їх реалізації в майбутньому. Ця ймовірність і буде ступенем ризику.

Статистичний метод оцінки ризику проекту застосовується для визначення очікуваної тривалості кожної операції і проекту загалом. Суть методу полягає в аналізі всіх статистичних даних, які стосуються результатів виконання розглянутих дій. Частота виникнення певного рівня втрат розраховується за формулою:

$$\Phi = K / K_{\text{общ}} \quad (1.1)$$

де Φ - частота виникнення деякого рівня втрат;

K - число випадків настання визначеного рівня втрат;

Кобц - загальне число випадків у статистичній вибірці.

Для розрахунку ступеня визначеного виду ризику необхідно знати закон його розподілу, тобто володіти інформацією про тім:

при наявності яких умов він може бути реалізований;

як його реалізація буде відбита на діяльності господарського суб'єкта.

Перевага цього методу полягає в простоті математичних розрахунків, однак його основним недоліком є потреба у великій кількості початкових даних. Чим більше даних використовується, тим точнішими будуть розрахунки.

Статистичний метод дозволяє отримати найбільш повну кількісну інформацію про рівень ризику. Проте він не враховує аналіз джерел виникнення ризику, а отже, ігнорує певні його складові.

Метод аналізу доцільності витрат базується на твердженні, що у підприємницькій діяльності витрати за різними напрямками, а також за окремими елементами, мають різний рівень ризику. Іншими словами, рівень ризику для двох різних напрямків діяльності одного підприємства відрізняється. Те саме стосується окремих елементів витрат у межах одного напрямку.

Перевищення витрат може бути спричинене всіма видами ризиків, які були описані раніше в процесі їх класифікації.

Аналіз світового і вітчизняного досвіду застосування методу аналізу доцільності витрат показує необхідність використання градації витрат за зонами ризику.

Для проведення аналізу доцільності витрат кожен елемент витрат розділяється на зони ризику (табл. 1.2). Ці зони визначають межі загальних втрат, у межах яких окремі втрати не перевищують допустимого рівня ризику:

- зона абсолютної стійкості;
- зона нормальної стійкості;
- зона нестійкого стану;
- зона критичного стану;
- зона кризового стану.

Таблиця 1.2

Ризикові області діяльності підприємств

Область діяльності підприємств	абсолютної стійкості	нормальної стійкості	нестійкого стану	критичного стану	кризового стану
Області ризику	безризикова область	область мінімального ризику	область підвищеного ризику	область критичного ризику	область недопустимого ризику
Максимальні витрати	повна відсутність втрат	чистий прибуток	розрахунковий прибуток	валовий прибуток	виручка від реалізації та майно підприємств и
Ступінь ризику	0	0-25	25-50	50-75	75-100

У зоні абсолютної стійкості рівень ризику щодо розглянутого елемента витрат дорівнює нулю. Ця зона характеризується відсутністю будь-яких втрат під час здійснення підприємницької діяльності з гарантованим отриманням запланованого прибутку, розмір якого теоретично необмежений. Елемент витрат, що знаходиться в зоні нормальної стійкості, має мінімальний рівень ризику. Для цієї зони максимальні можливі втрати суб'єкта підприємництва не перевищують межу запланованого чистого прибутку (тобто тієї його частини, яка залишається у розпорядженні суб'єкта господарювання після сплати податків та інших обов'язкових виплат, наприклад, дивідендів).

Таким чином, мінімальний рівень ризику дає змогу підприємству "покривати" всі витрати та отримувати частину прибутку, достатню для сплати податків. Як правило, у ринковій економіці напрямки з мінімальним ризиком зазвичай пов'язані з тим, що держава є основним контрагентом. Це може проявлятися в різних формах, зокрема: здійснення операцій із

державними чи муніципальними цінними паперами, участь у виконанні державних або муніципальних замовлень тощо.

Зона нестійкого стану характеризується підвищеним ризиком, але втрати при цьому не перевищують розрахунковий прибуток (тобто прибуток, який залишається після сплати всіх податків, кредитних відсотків, штрафів і неустойок). У цьому випадку суб'єкт підприємництва ризикує отримати прибуток менший за розрахунковий, але достатній для покриття всіх витрат.

У межах критичної зони, що відповідає критичному рівню ризику, можливі втрати в межах валового прибутку (тобто загальної суми прибутку до сплати всіх відрахувань). Такий ризик небажаний, оскільки підприємство ризикує втратити не лише прибуток, а й можливість покрити свої витрати.

Неприпустимий ризик, властивий кризовій зоні, означає, що підприємство бере на себе ризик, який передбачає ймовірність нездатності покрити всі витрати, пов'язані з певною діяльністю.

Перевагою цього методу є можливість, знаючи статті витрат із максимальним ризиком, знайти шляхи його зниження (наприклад, якщо основний ризик пов'язаний із орендою приміщення, можна придбати його у власність). Основний недолік підходу полягає в тому, що підприємство не аналізує джерела ризику, а сприймає його як загальну величину, ігноруючи багатокomпонентність.

Метод експертних оцінок — суб'єктивний спосіб визначення рівня ризику, що полягає у використанні суджень експертів щодо минулої ситуації та перспектив її розвитку. Цей метод зазвичай застосовують при нестачі інформації або оцінці ризику нових напрямків діяльності, що не мають аналогів.

Сутність цього методу полягає у визначенні групи ризиків і аналізі їх впливу на діяльність підприємства. Результати оцінюються за допомогою балів, які відображають ймовірність та вплив ризиків.

Серед найпоширеніших методик експертної оцінки ризику можна виділити:

- методику Швейцарської банківської корпорації;
- методику BERI.

Обидві методики спрямовані на оцінку ризику для економіки країни без урахування особливостей окремих напрямків діяльності. Методика Швейцарської банківської корпорації включає чотири етапи: визначення напрямків аналізу, збір даних, їх групування й обробка, прогнозування та визначення сукупного ризику. Основний недолік полягає у неврахуванні специфіки окремих напрямків діяльності, через що її використовують переважно для оцінки ризику зовнішньоекономічної діяльності.

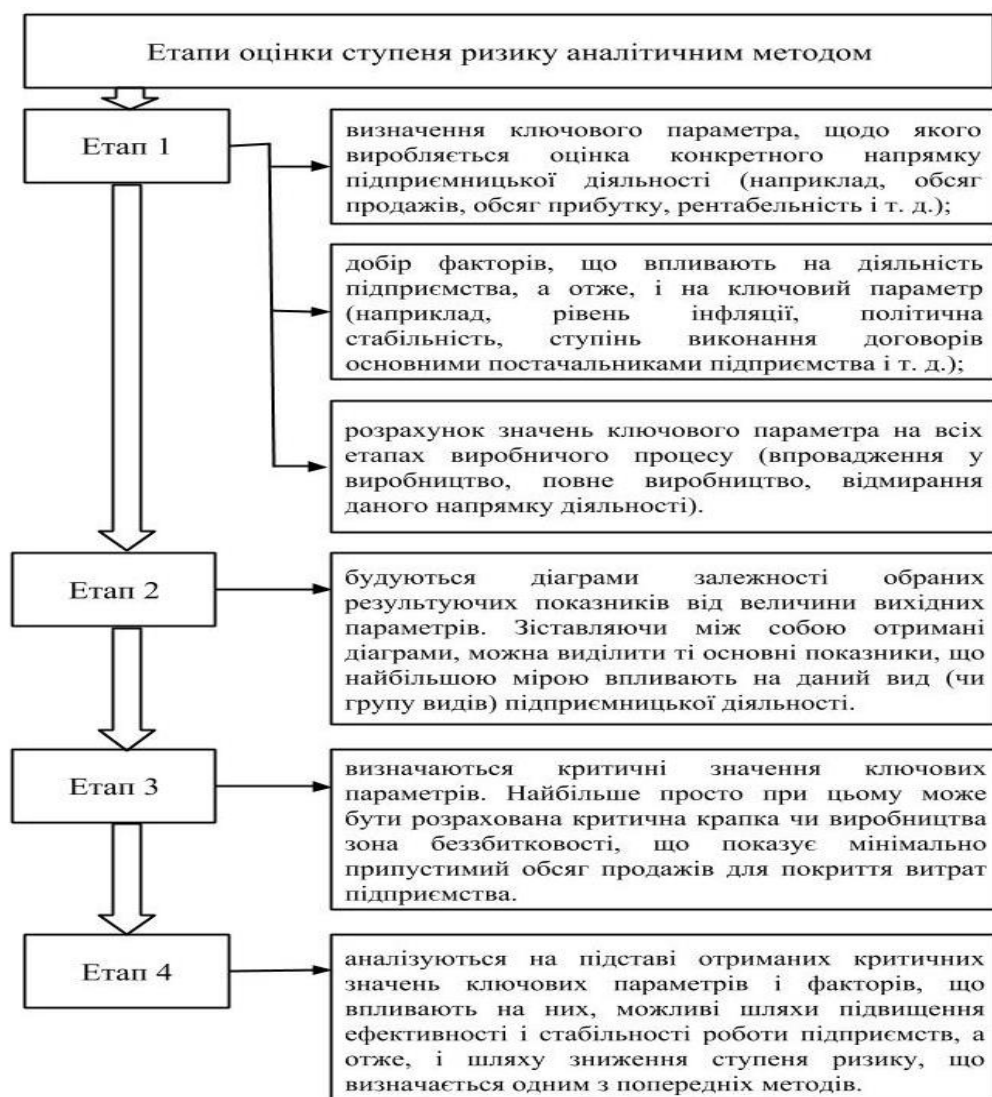

Рис. 1.5. Етапи оцінювання ризику аналітичним методом

Методика BERI заснована на опитуванні 100 незалежних експертів, результати якого формують індекс ризику економіки. Обидві методики мають глобальний характер і дозволяють оцінити ризик на рівні країни, але не конкретного підприємства.

Для оцінки ризику окремих напрямків підприємницької діяльності доцільно розробляти спеціальні методики з урахуванням специфіки економіки та самого суб'єкта господарювання. Аналітичний метод, який використовують для оцінки ризику, доцільно розглядати як комплекс взаємопов'язаних етапів.

Згідно з аналітичним методом, основною перевагою є поєднання пофакторного аналізу параметрів, що впливають на ризик, та визначення шляхів його зниження через їх коригування [71].

Метод аналогів полягає у використанні даних про розвиток аналогічних напрямків підприємницької діяльності в минулому для оцінки ризиків. Аналіз минулих ризиків базується на інформації з різних джерел, таких як звіти компаній, державні публікації, дані страхових компаній тощо. Отримані дані використовуються для виявлення залежностей між очікуваними результатами діяльності та потенційними ризиками.

Однак складність цього методу полягає у використанні застарілих даних без урахування постійного розвитку бізнесу. Це особливо помітно у виробничій сфері, де продукція проходить кілька життєвих стадій. Тому порівняння даних повинно відбуватися в межах однієї стадії розвитку. Проте для нових інноваційних напрямків метод аналогів залишається корисним навіть за умов недостатньої відповідності сучасним реаліям [71].

Комплексна оцінка економічного ризику полягає у встановленні всіх джерел ризику та виявленні домінуючих. Втрати класифікуються як прямі, що безпосередньо впливають на діяльність підприємства, і непрямі, що діють опосередковано, наприклад, через зміну споживчих пріоритетів.

Також важливо виділяти випадкові складові втрат, які складно передбачити через високий ступінь невизначеності, та відокремлювати їх від

систематичних втрат, таких як стабільне підвищення цін при низькій інфляції. Ризик може вимірюватися в абсолютному вираженні (сума прогнозованих збитків) або відносному (відношення збитків до обраної бази, наприклад, витрат, активів чи прибутків) [71].

Функції підприємницького ризику відображають його роль у господарських відносинах. До основних функцій належать:

- Інноваційна – стимулювання пошуку нетрадиційних рішень. Інновації допомагають підприємствам досягати конкурентоспроможності, хоча і супроводжуються ризиком.
- Регулятивна – включає конструктивний аспект (каталізатор інновацій) і деструктивний (ризик авантюризму при відсутності належного аналізу).
- Захисна – юридичні й фізичні особи змушені захищатися від небажаних наслідків ризику через законодавче регулювання чи страхування.
- Компенсаційна – забезпечує додатковий прибуток у разі успішної реалізації ризику.
- Соціально-економічна – через ризик і конкуренцію формується група ефективних власників.
- Аналітична – необхідність аналізу альтернатив для вибору оптимального варіанту з мінімальним ризиком.

Таким чином, функції ризику підкреслюють його багатогранну роль у підприємницькій діяльності.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Таким чином, проведений аналіз засвідчив, що навіть на сьогодні відсутнє однозначне трактування сутності ризику. Це обумовлено як багатогранністю самого поняття, так і недостатньою увагою до нього у практиці економічної діяльності та управління протягом тривалого часу.

На основі проведеного дослідження можна запропонувати власне визначення ризику: ризик – це невід'ємна умова здійснення дії (події), яка має

ймовірні несприятливі наслідки та виражається у можливості отримання негативного або небажаного результату.

Суб'єкти господарювання, що стикаються з різними видами ризику в процесі своєї діяльності, можуть управляти ним. Це передбачає використання різних заходів, спрямованих на прогнозування ризикових подій та мінімізацію їх негативного впливу. У науковій літературі з економічної теорії ризику наведено численні класифікації ризиків, які відрізняються за різними критеріями: за масштабами та рівнем виникнення; за походженням; за ступенем об'єктивності та суб'єктивності рішень; за рівнем ризиконасиченості; за типами обґрунтованості; за часом ухвалення рішень; за кількістю учасників, що приймають рішення; за ситуаційними умовами; за ступенем системності; за приналежністю до країни господарюючого суб'єкта; за можливістю прогнозування; за ймовірними наслідками ризикової події.

Для уникнення негативного впливу різноманітних ризиків на діяльність підприємства фахівці проводять оцінку ризику із застосуванням різних методів. На основі отриманих результатів формуються висновки та ухвалюються рішення, спрямовані на зменшення чи усунення певних видів ризиків.

Відповідно, функції підприємницького ризику відображають його значення у системі господарських відносин та процесах підприємницької діяльності.

РОЗДІЛ 2

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТОВ «ПРАВЕКС ГРУП»

2.1. Економічна характеристика підприємства ТОВ «Правекс Груп»

Робота підприємства відображає політичні, економічні та науково-технічні процеси, що відбуваються в суспільстві на певному етапі. Підприємство розвивалося в роки перших п'ятирічок, вистояло у важкі дні Другої світової війни, а в післявоєнний період стало сучасним високотехнологічним об'єктом із потужним науково-технічним потенціалом. Попри складнощі останніх років, харківський державний приладобудівний завод імені Т.Г. Шевченка продовжує свою діяльність і створює нові продукти.

Структура управління підприємством базується на оптимальному складі виробничих одиниць (цехів, відділів, служб, філій), чітко визначеному взаємозв'язку між ними, усуненні дублювання функцій та раціональному розподілі завдань і обов'язків. Це забезпечує високу оперативність і гнучкість управління при мінімальних витратах на утримання персоналу. Такий підхід до організаційної структури дозволяє скоротити кількість управлінських рівнів і об'єднати окремі підрозділи для більшої ефективності.

Для управління основним і допоміжним виробництвом використовується єдина номенклатура виробничих підрозділів. При створенні цехів враховуються спеціалізація, форма організації роботи та оптимальна кількість працівників.

Відповідно до Державного класифікатора України, персонал підприємства поділяється на такі категорії: керівники, професіонали, фахівці, технічні службовці та робітники. Через складну ситуацію в Донецькій і

Луганській областях, де підприємство ТОВ «Правекс Груп» постачало значну частину своєї продукції, воно змушене шукати нові ринки збуту.

Аналіз активів підприємства

Для здійснення господарської діяльності кожне підприємство повинно володіти певним майном, яке йому належить. Усі матеріальні та нематеріальні ресурси підприємства, відображені в балансі, називають активами.

Активи – це економічні ресурси підприємства, які складаються з майнових цінностей, що використовуються у господарській діяльності для отримання прибутку. Вони є контрольованими підприємством ресурсами, що виникли внаслідок попередніх подій і очікувано принесуть економічні вигоди в майбутньому.

Головною метою аналізу активів є визначення потреби в окремих їх видах для забезпечення операційної діяльності, а також оптимізація їх складу задля досягнення ефективності господарської діяльності.

Вертикальний аналіз дозволяє оцінити частку кожної статті активів і пасивів у загальній структурі балансу підприємства на певний момент часу. Горизонтальний аналіз, у свою чергу, досліджує динаміку змін джерел формування активів і пасивів, визначаючи абсолютні та відносні відхилення за статтями балансу.

Основними інформаційними джерелами для аналізу є звіт про фінансовий стан (форма №1). Проведемо аналіз активів підприємства ТОВ «Правекс Груп» за допомогою порівняльного методу, результати якого наведено в таблицях 2.1–2.2.

Таблиця 2.1

Горизонтальний аналіз діяльності підприємства ТОВ «Правекс Груп»

Стаття	Код рядка діючої форми балансу	2020	2021	Зміни		2022	Зміни	
Актив				Абсолютні	Відносні		Абсолютні	Відносні
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Необоротні активи								
Нематеріальні активи	1000	119	431	312	262,2	2708	2277	528,3
Первісна вартість	1001	2909	3269	360	12,4	5486	2217	67,8
Накопичена амортизація	1002	2790	2838	48	1,7	2778	-60	-2,1
Основні засоби	1010	274610	220819	-53791	-19,6	207143	-13676	-6,2
Первісна вартість	1011	295243	289117	-6126	-2,1	345077	55960	19,4
Знос	1012	20633	68298	47665	231,0	137934	69636	102,0
Відстрочені податкові активи	1045	0	0	0	0	0	0	0
Усього за розділом 1	1095	285653	236653	-49000	-17,1	225988	-10665	-4,5
2. Оборотні активи								
Запаси	1100	185828	214694	28866	15,5	230079	15385	7,2
Товари	-	0	0	0	0	880	880	0
ДЗ за товари, продукцію, послуги	1125	759840	820387	60547	8,0	862184	41797	5,1
ДЗ за розрахунками:								
за виданими авансами	1130	59667	151784	92117	154,4	206152	54368	35,8
з бюджетом	1135	3670	523	-3147	- 85,7	0	-523	-100,0
Інша поточна ДЗ	1155	104298	105762	1464	1,4	2980	-102782	-97,2
Рахунки в банках	1165	494	964	470	95,1	307	-657	-68,2
Інші оборотні активи	1190	3658	1730	-1928	-52,7	1176	-554	- 32,0
Усього за розділом 2	1195	1117461	1295857	178396	16,0	1302893	7036	0,5
Баланс	1300	1405265	1534247	128982	9,2	1530073	-4174	-0,3

1	2	3	4	5	6	7	8	10
Пасиви								
1. Власний капітал								
Зареєстрований капітал	1400	3353	3353	0	0	3353	0	0
Нерозподілений прибуток	1420	618099	611243	-6856	-1,1	578724	-32519	-5,3
Усього за розділом 1	1495	838932	801773	-37159	-4,4	739312	-62461	-7,8
2. Довгострокові зобов'язання і забезпечення								
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	13085	6656	-6429	-49,1	3760	-2896	-43,5
Довгострокові кредити банків	1510	0	0	0	0	0	0	0
Інші довгострокові зобов'язання	1515	41	47	6	14,6	54	7	14,9
Довгострокові забезпечення	1520	0	0	0	-	0	0	-
Цільове фінансування	1525	433	270	-163	-37,6	123	-147	-54,4
Усього за розділом 2	1595	33010	27087	-5923	-17,9	24297	-2790	-10,3
3. Поточні заборгованості і забезпечення								
Векселі видані	1605	0	0	0	0	0	0	0
Поточна кредиторська заборгованість за:								
Товари, роботи, послуги	1615	336670	415012	78342	23,3	485007	69995	16,9
Розрахунки з бюджетом	1620	2491	3399	908	36,4	15871	12472	366,9
Розрахунки зі страхування	1625	3087	4640	1553	50,3	6183	1543	33,2
Розрахунки з оплати праці	1630	5069	6231	1162	22,9	11694	5463	87,7
Розрахунки за одерж. авансами	1635	334	1062	728	218,0	7530	6468	609,0
Інші пот заборгованості	1690	18129	16538	-1591	-8,8	222307	205769	1244,2
Усього за розділом 3	1695	532253	704366	172113	32,3	765555	61189	8,7
Баланс	1900	1405265	1534247	128982	9,2	1530073	-4174	-0,3

Таблиця 2.2

Вертикальний аналіз балансу за 2020 – 2022 роки

Стаття	Код рядка діючої форми балансу	2020	Питома вага	2021	Питома вага	Зміни у питомій вазі	2022	Питома вага	Зміни у питомій вазі
1	2	3	4	6	7	8	9	10	11
Актив									
1. Необоротні активи									
Нематеріальні активи	1000	119	0,008	431	0,028	0,020	2708	0,177	0,149
Первісна вартість	1001	2909	0,207	3269	0,213	0,006	5486	0,359	0,145
Накопичена амортизація	1002	2790	0,199	2838	0,185	- 0,014	2778	0,182	- 0,003
Основні засоби	1010	274610	19,542	220819	14,393	- 5,149	207143	13,538	- 0,855
Первісна вартість	1011	295243	21,010	289117	18,844	- 2,166	345077	22,553	3,709
Знос	1012	20633	1,468	68298	4,452	2,983	137934	9,015	4,563
Відстрочені податкові активи	1045	0	-	0	-	-	0	-	-
Усього за розділом 1	1095	285653	20,327	236653	15,425	- 4,903	225988	14,770	0,655
2. Оборотні активи									
Запаси	1100	185828	13,224	214694	13,993	0,770	230079	15,037	1,044
Товари	1104	0	-	0	-	-	880	0,058	0,058
ДЗ за товари, продукцію, послуги	1125	759840	54,071	820387	53,472	- 0,599	862184	56,349	2,878
ДЗ за розрахунками:									
за виданими авансами	1130	59667	4,246	151784	9,893	5,647	206152	13,473	3,580
з бюджетом	1135	3670	0,261	523	0,034	- 0,227	0	-	- 0,034
Інша поточна ДЗ	1155	104298	7,422	105762	6,893	- 0,529	2980307	194,782	187,889
Рахунки в банках	1167	493	0,035	964	0,063	0,028	307	0,020	- 0,043
Інші оборотні активи	1190	3658	0,260	1730	0,113	- 0,148	1176	0,077	- 0,036
Усього за розділом 2	1195	1117461	79,520	1295857	84,462	4,942	1302893	85,152	0,690

На основі даних із таблиць 2.1 та 2.2, видно, що майно підприємства у 2020 році порівняно з 2021 роком зменшилося на 4174 грн, однак у порівнянні з 2022 роком зросло на 128982 грн. Скорочення майна свідчить про негативні зміни у балансі та діяльності підприємства загалом.

У структурі сукупних активів найбільшу частку займають оборотні активи. У 2022 році їхня частка становила 79,52%. У 2021 році цей показник збільшився на 4,9%, а в наступному році зріс ще на 0,7%. Це свідчить про достатньо ефективну структуру активів, яка сприяє підвищенню оборотності підприємства.

Частка необоротних активів у загальній структурі активів за період 2020–2022 років була нижчою за 40%. Така «легка» структура активів забезпечує підприємству високу мобільність.

Оборотні активи ТОВ «Правекс Груп» у 2022 році склали 1117461 грн., що на 178396 грн. менше, ніж у 2021 році. Однак у 2022 році показник збільшився на 7036 грн., що свідчить про поступове підвищення ефективності організації діяльності підприємства.

Основний внесок у формування оборотних активів зробили статті дебіторської заборгованості за товари, послуги та запаси. Проте значна частка заборгованості разом із низьким рівнем грошових коштів може свідчити про труднощі з оплатою продукції або переважно негрошовий характер розрахунків.

Обсяги запасів на підприємстві демонструють позитивну динаміку. У 2021 році порівняно з 2020 роком вони зросли на 28866 грн., а в 2022 році – ще на 15385 грн.

Дебіторська заборгованість також вплинула на фінансовий стан підприємства. У 2021 році вона зросла на 60547 грн., а в 2022 році – ще на 41797 грн. Така тенденція є негативною, оскільки свідчить про можливі труднощі з оплатою послуг і продукції або активне використання комерційного кредиту, що відволікає оборотні кошти з виробничого процесу.

Підприємство протягом аналізованого періоду має активне сальдо, адже дебіторська заборгованість перевищує кредиторську. Це означає, що компанія надавала покупцям безкоштовний комерційний кредит у більшому обсязі, ніж отримувала сама.

Переважну частину фінансування на підприємстві становлять позикові кошти, що негативно позначається на фінансовій стійкості. Частка власного капіталу з кожним роком зменшується, що свідчить про зниження фінансової стабільності підприємства.

У структурі позикового капіталу домінує поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги. У 2021 році вона зросла з 336670 до 415012 грн (на 78342 грн.), а у 2022 році – до 485007 грн (на 69995 грн.). Це може вказувати на зростання ділової активності підприємства.

Короткострокові зобов'язання перед бюджетом за аналізований період зросли на 12472 грн., досягнувши 366,9% у 2022 році. Це є негативним показником, оскільки затримки платежів призводять до нарахування штрафних санкцій із високими процентними ставками.

Отже можна зробити висновок, на незадовільну роботу підприємства вплинули такі чинники: наявність непокритих збитків, скорочення нерозподіленого прибутку, сумнівна та прострочена дебіторська заборгованість, а також необоротні активи, які тимчасово не використовуються.

Позитивними моментами є такі тенденції:

- Відсутність різких змін у значеннях окремих статей балансу.
- Приріст оборотних активів випереджає приріст необоротних, що сприяє зростанню їхньої частки.
- Відсутність значної іммобілізації коштів у капітальні вкладення.

Для оцінки стану необоротних активів аналізують їхній обсяг, динаміку змін, ступінь використання та ефективність. Основними показниками при цьому є: ступінь зношеності активів, їхня амортизація та оновлення.

1) коефіцієнт зносу основних засобів. Він розраховується за формулою:

$$KZ_{оз} = \frac{З_{оз}}{ПВ_{оз}} = \frac{\text{ф.1 р.1012}}{\text{ф.1 р.1011}} \quad (2.1)$$

де $KZ_{оз}$ – коефіцієнт зносу основних засобів;

$З_{оз}$ – сума зносу основних засобів підприємства на певну дату;

$ПВ_{оз}$ – первісна вартість основних засобів підприємства на певну дату.

$$KZ_{оз} 2017 = \frac{20633}{295243} = 0,07$$

$$KZ_{оз} 2018 = \frac{68298}{289117} = 0,24$$

$$KZ_{оз} 2019 = \frac{137934}{345077} = 0,40$$

Коефіцієнта зносу повинен знижуватися, але у нашому випадку значення показника з 2020 по 2022 роки зростає, це означає, що частка зношених основних запасів збільшується у загальній їх вартості.

2) коефіцієнт строку використання основних засобів. Для його розрахунку використовується формула:

$$KC_{оз} = \frac{ЗВ_{оз}}{ПВ_{оз}} = \frac{\text{ф.1 р.1010}}{\text{ф.1 р.1011}} \quad (2.2)$$

де $ЗВ_{оз}$ – залишкова вартість основних засобів підприємства на певну дату.

$$KC_{оз} 2017 = \frac{274610}{295243} = 0,93$$

$$KC_{оз} 2018 = \frac{220819}{289117} = 0,76$$

$$КС_{оз}^{2019} = \frac{207143}{345077} = 0,60$$

У нашому випадку коефіцієнт строку використання в 2022 році є оптимальним, та складає 0,93, а у останніх двох роках він знизився, але до прийнятного рівня (0,73 та 0,6).

3) коефіцієнт амортизації нематеріальних активів. Його розрахунок проводиться за формулою:

$$КА_{HMA} = \frac{A_{HMA}}{PB_{HMA}} = \frac{\text{ф.1 р.1002}}{\text{ф.1 р.1001}} \quad (2.3)$$

де $КА_{HMA}$ – коефіцієнт амортизації нематеріальних активів;

A_{HMA} – сума амортизації нематеріальних активів підприємства на певну дату;

PB_{HMA} – первісна вартість нематеріальних активів підприємства на певну дату.

$$КА_{HMA}^{2017} = \frac{2790}{2909} = 0,96$$

$$КА_{HMA}^{2018} = \frac{2838}{3269} = 0,87$$

$$КА_{HMA}^{2019} = \frac{2778}{5486} = 0,51$$

За період 2022-2022 рр. відбулося зменшення коефіцієнта амортизації нематеріальних активів, це свідчить про зменшення амортизаційних відрахувань.

Важливим показником характеристики майнового стану підприємства є коефіцієнт реальної вартості майна, який показує, яку частку у вартості майна становлять засоби виробництва:

$$КВМ = \frac{ЗВ_{03} + ВЗ + НВ + МШП}{А} = \frac{\text{ф.1р.1010} + \text{ф.1р.1100}}{\text{ф.1р.1300}} \quad (2.4)$$

де $ЗВ_{03}$ – основні засоби за залишковою вартістю;

$ВЗ$ – виробничі запаси;

$НВ$ – незавершене виробництво;

$МШП$ – малоцінні та швидкозношувані предмети;

$А$ – вартість активів підприємства.

$$КВМ\ 2017 = \frac{274610 + 185828}{1405265} = 0,33$$

$$КВМ\ 2018 = \frac{220819 + 214694}{1534247} = 0,28$$

$$КВМ\ 2019 = \frac{207143 + 230079}{1530073} = 0,29$$

Цей коефіцієнт визначає рівень виробничого потенціалу підприємства та забезпеченість виробничого процесу засобами виробництва. Загальноприйнято, що значення цього показника нижче 0,5 є негативною ознакою як для підприємства, так і для його партнерів. У нашому випадку значення показника за аналізований період (2022-2022 р.) становило 0,3, що вказує на зниження. Однак слід зазначити, що вартість частини основних засобів занижена, тому в деяких випадках значення цього коефіцієнта нижче 0,5 може вважатися нормальним. Іншими причинами низького рівня коефіцієнта можуть бути надмірні довгострокові фінансові або капітальні вкладення, значні залишки готової продукції та велика дебіторська заборгованість. Усі ці фактори негативно впливають на майновий та фінансовий стан підприємства.

Для визначення періоду обороту операційних необоротних активів, які використовує підприємство, слід скористатися формулою:

$$ПО_{ОНА} = \frac{ОНА}{3}, \quad (2.5)$$

де $ПО_{ОНА}$ – період обороту операційних необоротних активів, які використовує підприємство;

$ОНА$ – середньорічна сума всіх операційних необоротних активів підприємства за первісною вартістю;

$З$ – середньорічна сума зносу всіх операційних необоротних активів, які використовує підприємство.

$$ПО_{она}^{2017} = \frac{253099,5}{59746,5} = 4,2$$

$$ПО_{она}^{2018} = \frac{261153}{44465,5} = 5,9$$

$$ПО_{она}^{2019} = \frac{231320,5}{103116} = 2,2$$

Аналіз періоду обороту операційних необоротних активів підприємства проводиться у цілях вивчення динаміки їх загального обсягу та складу, зносу придатності, інтенсивності оновлення та ефективності використання. За період з 2022 по 2021 роки спостерігалось збільшення з 4,2 до 5,9 оборотів. А в 2022 році показник впав до 2,2 обороти, що є негативною тенденцією.

Проведемо оцінку рівня ефективності використання операційних необоротних активів у звітному періоді. У процесі оцінки використовують такі основні показники:

- 1) коефіцієнт рентабельності операційних необоротних активів. Його розрахунок відбувається за формулою:

$$КР_{ОНА} = \frac{ЧП_{од}}{ОНА_{сер}} \times 100\% = \frac{\text{ф.2 р.2350 графа3}}{(\text{ф.1 р.1010 графа3} + \text{ф.1 р.1010 графа4})/2} \times 100 \quad (2.6)$$

де $КР_{ОНА}$ – коефіцієнт рентабельності операційних необоротних активів;

$ЧП_{од}$ – сума чистого прибутку, отримана підприємством від його операційної діяльності у звітному періоді;

$ОНА_{сер}$ – середня вартість операційних необоротних активів підприємства у звітному періоді.

$$КР_{она}^{2017} = \frac{0}{(185096 + 274610)/2} * 100 = 0$$

$$КР_{она}^{2018} = \frac{0}{(274610 + 220819)/2} * 100 = 0$$

$$КР_{она}^{2019} = \frac{0}{(220819 + 207143)/2} * 100 = 0$$

За аналізований період з кінця 2022 року спостерігається відсутність чистого прибутку, а отже на підприємстві відсутня рентабельність операційних необоротних активів, що є негативним результатом.

1) коефіцієнт виробничої віддачі операційних необоротних активів. Розрахунок цього показника відбувається за формулою:

$$КВВ_{она} = \frac{ОР}{ОНА_{сер}} = \frac{\text{ф.2 р.2000 графа3}}{(\text{ф.1 р.1010 графа3} + \text{ф.1 р.1010 графа4})/2} \times 100\% \quad (2.7)$$

де $КВВ_{она}$ – коефіцієнт виробничої віддачі операційних необоротних активів;

ОР – обсяг реалізації продукції у звітному періоді;

ОНА_{сер} – середня вартість операційних необоротних активів у звітному періоді.

$$КВВ_{она}^{2017} = \frac{400215}{(185096 + 274610)/2} = 1,74$$

$$КВВ_{она}^{2018} = \frac{695268}{(274610 + 220819)/2} = 2,81$$

$$КВВ_{она}^{2019} = \frac{872153}{(220819 + 207143)/2} = 4,08$$

Протягом аналізованого періоду з 2020 по 2022 роки коефіцієнт виробничої віддачі операційних необоротних активів зріс майже вдвічі. Це

свідчить про збільшення обсягів реалізації продукції на одиницю операційних необоротних активів, які задіяні у діяльності підприємства.

Підвищення ефективності використання операційних необоротних активів дозволяє зменшити їх потребу. Таким чином, заходи щодо покращення раціонального використання необоротних активів можуть сприяти скороченню потреби у фінансуванні та підвищенню темпів економічного розвитку підприємства завдяки більш ефективному використанню власних фінансових ресурсів.

Фінансовий стан підприємства з позиції короткострокової перспективи оцінюється за показниками ліквідності та платоспроможності. Ці показники характеризують здатність підприємства своєчасно і в повному обсязі виконувати свої зобов'язання за короткостроковими боргами перед контрагентами.

Активи підприємства умовно поділяються на чотири основні групи:

1. Абсолютно ліквідні активи (A1): до цієї групи належать грошові кошти та короткострокові фінансові вкладення.
2. Швидкоореалізовувані активи (A2): до них входять готова продукція, відвантажені товари та дебіторська заборгованість.
3. Повільноореалізовувані активи (A3): до цієї категорії належать виробничі запаси та незавершене виробництво.
4. Важкоореалізовувані активи (A4): основні засоби, нематеріальні активи, довгострокові вкладення та незавершене будівництво.

Групування зобов'язань за строковістю погашення

Зобов'язання підприємства також поділяються на чотири групи залежно від строковості їх погашення:

1. Найбільш термінові зобов'язання (П1): кредиторська заборгованість та кредити банків із наступним строком погашення.
2. Середньострокові зобов'язання (П2): короткострокові кредити банків.

3. Довгострокові зобов'язання (П3): довгострокові кредити банків та позики.

4. Власний (акціонерний) капітал (П4): постійні ресурси, які завжди перебувають у розпорядженні підприємства.

Аналіз ефективності використання необоротних активів та оцінка ліквідності свідчать про необхідність оптимізації структури активів і зобов'язань. Раціональне управління фінансовими ресурсами та підвищення обіговості активів сприятимуть забезпеченню фінансової стабільності підприємства та зменшенню фінансових ризиків.

Тож баланс вважають абсолютно ліквідним, якщо:

$$A_1 \geq P_1$$

$$A_2 \geq P_2$$

$$A_3 \geq P_3$$

$$A_4 \leq P_4$$

Показники для визначення ліквідності балансу по статтях активу та пасиву подано в табл. 2.3.

За даними розрахунками з таблиці бачимо, що на підприємстві ТОВ «Правекс Груп» зіставлення показників ліквідності по активу та пасиву балансів, має рівняння наступного вигляду:

$$A_1 \leq P_1; A_2 \geq P_2; A_3 \leq P_3; A_4 \geq P_4$$

Розглядаючи зазначене рівняння, можна зробити висновок, що підприємство є неліквідним. Це зумовлено тим, що перша нерівність демонструє неспроможність організації найближчим часом виконати свої термінові зобов'язання.

Показники ліквідності балансу підприємства по статтях активу та пасиву

Стаття активу	Роки		
	2020	2021	2022
1	2	3	4
1.Найбільш ліквідні активи, А1	494	964	307
2.Активи, що швидко реалізуються, А2	931145	1078979	1071316
3.Активи, що повільно реалізуються, А3	189486	216424	231255
4.Активи, що важко реалізуються А4	1117467	1295870	1302908
Стаття пасиву			
1.Найбільш термінові зобов'язання, П1	371897	458356	765555
2.Короткострокові пасиви, П2	160356	246010	0
3.Довгострокові пасиви, П3	838932	801773	739312
4.Постійні пасиви, П4	838932	801773	739312

Основна причина зниження ліквідності полягає у швидшому зростанні короткострокової заборгованості порівняно зі збільшенням грошових коштів. Проте, згідно з другою та четвертою нерівностями, перспективна ліквідність свідчить про можливий платіжний надлишок, що вказує на здатність організації протягом року виконати свої зобов'язання.

Платоспроможність підприємства визначається його здатністю та можливістю своєчасно й у повному обсязі виконувати фінансові зобов'язання перед внутрішніми та зовнішніми контрагентами, а також перед державою.

Основні ознаки платоспроможності:

1. Наявність достатнього обсягу коштів на поточному рахунку.
2. Відсутність простроченої кредиторської заборгованості.

Для оцінки платоспроможності підприємства скористаємося французькою методикою. Відповідні результати подано в таблиці 2.4.

Алгоритм оцінки платоспроможності за французькою методикою

Складові французької моделі оцінки платоспроможності	2020 рік	2021 рік	2022 рік
1	2	3	4
$Y_1 = \frac{\text{Грошові кошти} + \text{ДЗ}}{\text{Валюта балансу}}$	0,62	1,07	1,13
$Y_2 = \frac{\text{БК} + \text{Довгострокові пасиви}}{\text{Валюта балансу}}$	0,62	0,54	0,50
$Y_3 = \frac{\text{Фінансові витрати}}{\text{Виручка від реалізації}}$	-0,06	-0,004	-0,003
$Y_4 = \frac{\text{Витрати на персонал}}{\text{Чистий прибуток}}$	0	0	0
$Y_5 = \frac{\text{Валовий прибуток}}{\text{Позиковий капітал}}$	0,19	0,12	0,13

На основі дослідження малих та середніх підприємств була розроблена модель, яка дає змогу оцінити ймовірність затримки платежів фірмою залежно від значення такого дискримінантного показника:

$$Q = -0,16Y_1 - 0,22Y_2 + 0,87Y_3 + 0,1Y_4 - 0,245Y_5, \quad (2.8)$$

Оцінка платоспроможності необхідна не тільки для підприємства з метою аналізу й прогнозування його подальшої фінансової діяльності, а й для його зовнішніх партнерів і потенційних інвесторів. На відміну від ліквідності підприємства, фінансовий стан з погляду платоспроможності може бути досить змінним: незважаючи на те, що підприємство на конкретну дату характеризується як платоспроможне, вже наступного дня ця ситуація може змінитися внаслідок настання строків розрахунку, з одного боку, і відсутності коштів, наприклад, у результаті їх не надходження за відвантажену раніше продукцію – з другого.

Ймовірність затримки платежів, що мають різне значення показника Q , наведено в табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Визначення ймовірності затримки платежів підприємства в 2020-2022 роках

Роки	2020	2021	2022
Значення показника Q	-0,332	-0,322	-0,326

Ймовірність затримки платежів, що мають різне значення показника Q, наведено в табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Ймовірність затримки платежів

Значення Q	+0,21	+0,48	+0,002	-0,026	-0,068	-0,087	-0,107	-0,131	-0,164	
Ймовірність затримки платежів, %	100	90	80	70	60	50	40	30	20	10

Отже, зіставивши данні з таблиці 2.7, з результатами таблиці 2.8, можемо зробити наступні висновки: підприємство за період дослідження 2020-2022 роки, має низький рівень ймовірності затримки платежів, який складає -326, а це менше ніж 10%. Тобто платоспроможність підприємства розвинена досить ефективно.

2.2 Аналіз прибутковості та рентабельності підприємства

Аналіз прибутковості та рентабельності підприємства. Рівень ефективності господарської діяльності будь-якого підприємства визначають фінансові результати, отримані внаслідок цієї діяльності. Це може бути як прибуток, так і збитки. Позитивний фінансовий результат діяльності підприємства характеризується абсолютними і відносними показниками (сумою отриманого прибутку і рівнем рентабельності) [56].

Важливим елементом аналізу фінансових результатів діяльності підприємства є проведення факторного аналізу прибутку підприємства суть

якого по відношенню до основних складових чистого прибутку (табл. 2.6) зводиться до знаходження відхилення значень факторних показників.

Таблиця 2.6

Вихідні данні для факторного аналізу прибутку

Показники	Джерело інформації	2020 рік	2021рік	2022 рік
1	2	3	4	5
1. Виручка від реалізації продукції без урахування пдв, акцизного збору та інших вирахувань із доходів (В)	2000	400215	695268	872153
2. Собівартість реалізованої продукції (С)	2050	-289922	-609185	-765724
3. Адміністративні витрати (АВ)	2130	-59216	-54495	-62756
4. Витрати на збут (ЗВ)	2150	-9860	-5329	-16033
5. Інші операційні витрати (ІОВ)	2180	-307652	-181931	-87181
6. Фінансові доходи (ФД)	2220	148	4616	1622
7. Фінансові витрати (ФВ)	2250	-22873	-2640	-2641
8. Податок на прибуток (ПНП)*	2300	2564	3910	-1442
9. Чистий прибуток (ЧП)	2350	0	0	0

Згідно з даними табл. 2.6, можна побачити, що у 2021 році порівняно з 2022 роком дохід від реалізації продукції зріс на 295053 грн., а в 2022 році доходи збільшилися ще на 25%.

Собівартість продукції демонструє щорічне зростання, що, ймовірно, пов'язано з використанням якісної сировини для виготовлення продукції високої якості. Однак цей фактор має негативний вплив на фінансовий стан підприємства, оскільки кінцевий результат не дає змоги отримувати чистий прибуток.

Витрати на збут і адміністративні витрати протягом аналізованого періоду (2021-2022 роки) коливалися. Проте позитивним є те, що інші операційні витрати поступово зменшуються.

Фінансові витрати, на відміну від фінансових доходів, також зростають, що додатково негативно впливає на діяльність підприємства.

Як результат, чистий прибуток залишається незмінним і дорівнює нулю, що свідчить про те, що підприємство ТОВ «Правекс Груп» не є прибутковим. Більш того, існує ризик, що в майбутньому підприємство може зазнати збитків.

Методика оцінки впливу окремих чинників на операційний прибуток полягає у послідовному аналізі кожного з них, передбачаючи, що інші фактори не змінюються під час цього аналізу.

Ще одним важливим напрямком дослідження ефективності фінансової діяльності підприємства є розрахунок показників рентабельності.

Рентабельність (від німецького *rentabel* – дохідний, прибутковий) – це показник рівня прибутковості, виражений у відсотках. Підприємство вважається рентабельним, якщо доходи від реалізації продукції (робіт, послуг) покривають витрати на виробництво і забезпечують прибуток, достатній для його стабільного функціонування.

Основними джерелами інформації для аналізу рентабельності є «Баланс» (форма 1) та «Звіт про фінансові результати» (форма 2).

На підприємстві аналіз рентабельності проводиться за системою показників (табл. 2.8), вибір яких залежить від мети оцінки ефективності діяльності підприємства.

Показник рентабельності продажів, розрахований за прибутком від реалізації, визначає, скільки прибутку припадає на одиницю виручки від продажів. Він дозволяє оцінити залишок коштів після вирахування собівартості продукції, комерційних і управлінських витрат для покриття інших витрат, таких як операційні витрати, відсотки за кредитами та податок на прибуток. У 2020 році цей показник становив 27,55%, що означає, що підприємство мало резерви для покриття інших витрат. У 2021–2022 роках рентабельність продажів за прибутком від реалізації знизилася до 12,20%.

Розрахунок коефіцієнтів рентабельності підприємства

Показник	Розрахунки за 2020 - 2022 роки
1	2
1. Коефіцієнт рентабельності продаж (КРП)	
2022 рік	$КРП = \frac{110260}{400215} * 100 = 27,55$
2021 рік	$КРП = \frac{86083}{695268} * 100 = 12,38$
2022 рік	$КРП = \frac{106429}{872153} * 100 = 12,20$
2. Коефіцієнт рентабельності операційної діяльності (КРод)	
2022 рік	$КРод = \frac{-17787}{-289922 - 9860} * 100 = 5,93$
2021 рік	$КРод = \frac{-43140}{-609185 - 5329} * 100 = 7,02$
2022 рік	$КРод = \frac{-11136}{-765724 - 16033} * 100 = 1,42$
3. Коефіцієнт рентабельності капіталу (КРк)	
2022 рік	$КРк = \frac{-37948 * 2}{1088731 + 1405265} * 100 = -3,04$
2021 рік	$КРк = \frac{-37254 * 2}{1405265 + 1534247} * 100 = -2,53$
2022 рік	$КРк = \frac{-62460 * 2}{1534247 + 1530073} * 100 = -4,08$
4. Коефіцієнт рентабельності власного капіталу (КРвк)	
2022 рік	$КРвк = \frac{-37948 * 2}{779506 + 10 + 838932 + 433} * 100 = -4,69$
2021 рік	$КРвк = \frac{-37254 * 2}{838932 + 433 + 801773 + 270} * 100 = -4,54$
2022 рік	$КРвк = \frac{-62460 * 2}{801773 + 270 + 739312 + 123} * 100 = -8,10$
5. Коефіцієнт рентабельності позикового капіталу (КРпк)	
2022 рік	$КРпк = \frac{-37948 * 2}{(1088731 - 779506) + (1405265 - 838932)} * 100 = -8,67$
2021 рік	$КРпк = \frac{-37254 * 2}{(1405265 - 838932) + (1534247 - 801773)} * 100 = -5,74$
2022 рік	$КРпк = \frac{-62460 * 2}{(1534247 - 801773) + (1530073 - 739312)} * 100 = -8,20$
6. Коефіцієнт рентабельності необоротних активів (КРна)	
2022 рік	$КРна = \frac{-37948 * 2}{220546 + 285653} * 100 = -14,99$
2021 рік	$КРна = \frac{-37254 * 2}{285653 + 236653} * 100 = -14,27$
2022 рік	$КРна = \frac{-62460 * 2}{236653 + 225988} * 100 = -27,00$
7. Коефіцієнт рентабельності оборотних активів (КРоа)	
2022 рік	$КРоа = \frac{-37948 * 2}{(866277 - 0) + (1117461 - 6)} * 100 = 3,83$
2021 рік	$КРоа = \frac{-37254 * 2}{(1117461 - 6) + (1295857 - 13)} * 100 = 3,09$
2022 рік	$КРоа = \frac{-62460 * 2}{(1295857 - 13) + (1302893 - 15)} * 100 = 4,81$

Рентабельність активів у 2020 році становила 11,75%, тобто на кожную гривню активів підприємство отримувало 3,83 копійок чистого прибутку. У 2021 році цей показник знизився до 3,09 копійок, отриманих на кожную вкладену гривню. У 2022 році значення рентабельності активів зросло до 4,81%.

Аналіз фінансових результатів підприємства за елементами здійснюється відповідно до алгоритму формування цих показників у фінансовій звітності.

За період з 2020 по 2021 роки спостерігалось зменшення валового прибутку на 24177 тис. грн. Проте у 2022 році порівняно з 2021 роком валовий прибуток зріс на 20346 тис. грн. Зростання цього показника вказує на підвищення ефективності виробництва та операційної діяльності підприємства.

Розрахунок фінансових результатів підприємства наведено в табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Фінансові результати підприємства

Показники	Джерело інформації	2020 рік	2021 рік	2022 рік
1. Валовий прибуток (збиток)	ф.2 р.2090	110260	86083	106429
2. Фінансовий результат від операційної діяльності	ф.2 р.2190 (2195)	-17787	-43140	-11136
3. Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування	Статтю виключено			
4. Фінансовий результат від звичайної діяльності після оподаткування	Статтю виключено			
5. Фінансовий результат від надзвичайних подій	Статтю виключено			
6. Чистий прибуток (збиток)	ф.2 р.2350	-37948	-37254	-62460

Аналіз структурних складових прибутку (збитку) показує, що чистий збиток від реалізації у звітному році склав 62460 тис. грн, тоді як у попередньому році цей показник становив 37254 тис. грн. Порівняно з 2020 роком, чистий збиток у 2022 році збільшився на 24512 тис. грн, що є негативним моментом.

Показники результатів господарювання підприємства

Показники за рядками звіту про фінансові результати	Порядок розрахунку за даними форми №2	2020 рік	2021 рік	2022 рік
1	2	3	4	5
Операційний дохід (ОД)	p.2000+p.2120	648896	807800	920558
Операційні витрати (ОВ)	p.2050+ p.2130+ p.2180	-640346	-850940	-931694
У тому числі: - змінні витрати (ЗВ)	p.2050*((p.2500+ p.2505+ p.2510)/ p.2550)+ p.2180	-534428	-591915	-696105
- постійні витрати (ПВ)	p.2050*((p.2515+ p.2520)/ p.2550)+ p.2130+ p.2150	-105918	-259025	-235589
Маржинальний дохід (маржинальний прибуток)	МД = ОД - ЗВ	1183324	1399715	1616663
Прибуток (збиток) від операційної діяльності (П)	p.2190(2195)	-17787	-43140	-11136

Розмір чистого доходу, який дозволяє розраховувати максимально можливий рівень цін, щоб операційна діяльність залишалася прибутковою, тобто чистий дохід не падав нижче точки беззбитковості. Іншими словами, прибуток не повинен зменшуватися більше, ніж на 100%.

Величина валового прибутку, яка забезпечує підприємству 1 грн операційного прибутку, відображає функціональний зв'язок між змінами обсягів реалізації і операційним фінансовим результатом при стабільному рівні загальної суми постійних витрат, цін і змінних витрат на одиницю продукції.

2.3 Стратегічний (PEST та SWOT) аналіз діяльності ТОВ «Правекс Груп»

Значення машинобудівного комплексу складно переоцінити. Його ключовим завданням є впровадження досягнень науково-технічного прогресу, забезпечення механізації та автоматизації виробничих процесів, постачання галузей народного господарства новою технікою, а також забезпечення населення сучасними споживчими товарами.

В Україні існують усі передумови для розвитку машинобудування: сировинна база, трудові ресурси, розвинена транспортна інфраструктура та вигідне географічне розташування. Однак, порівняно з 1990 роком, обсяги виробництва у галузі знизилися майже втричі. Продукція більшості українських підприємств, за винятком окремих товарів, не здатна конкурувати як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках [5].

Нездатність адаптуватися до динамічного зовнішнього середовища зумовлена недоліками стратегічного управління. Значна частина підприємств машинобудівного комплексу не розробила стратегічних планів розвитку; рішення приймаються лише на основі аналізу внутрішнього середовища без урахування обмежень зовнішнього ринку. Відсутня чітка організація процесів стратегічного управління, система показників для відображення стратегічних цілей підприємств залишається недосконалою. У зв'язку з цим необхідно впроваджувати системи стратегічного аналізу на всіх підприємствах галузі.

Для ефективного розвитку підприємства ТОВ «Правекс Груп» важливо прогнозувати параметри діяльності, зокрема у сфері організації виробництва та збуту. Це передбачає грамотний стратегічний маркетинг, який включає аналіз економічного стану країни, конкурентів, а також закріплення позицій на доступних ринках збуту.

Досвід провідних корпорацій США, Японії та країн Західної Європи свідчить про ефективність використання стратегічного управління. Цей процес передбачає довгострокове планування, постановку специфічних цілей,

розробку стратегій їх досягнення з урахуванням зовнішніх і внутрішніх чинників та реалізацію адаптивних планів [6].

Для функціонування підприємства необхідно визначити чітку стратегію. Зміни на макроекономічному рівні та у фінансовій сфері вимагають коригування як фінансової, так і загальної стратегії розвитку. Вдало розроблена стратегія не лише допоможе утримати позиції на ринку, але й сприятиме зростанню підприємства. У процесі формування фінансової стратегії важливо враховувати внутрішнє та зовнішнє середовище, адже ефективна стратегія повинна відповідати тенденціям ринку й забезпечувати максимальне використання можливостей.

Питання стратегічного аналізу розглядалися багатьма науковцями, проте в теорії та практиці досі не сформульовано чіткої послідовності етапів аналізу, бракує рекомендацій, які враховували б як кількісні, так і якісні характеристики суб'єктів господарювання.

Для проведення фундаментального аналізу підприємства ТОВ «Правекс Груп» доцільно використовувати методи SWOT та PEST-аналізу. SWOT-аналіз забезпечує комплексний огляд середовища діяльності підприємства, тоді як PEST-аналіз дозволяє оцінити макросередовище, визначаючи фактори зовнішнього впливу, які формують можливості та загрози.

SWOT-аналіз, проведений із залученням експертів, виявив такі ключові фактори, що впливають на фінансовий стан підприємства:

- наявність фінансової стратегії;
- відсутність коротко- та довгострокових кредитів;
- недосконале планування фінансових показників;
- регулярний аналіз фінансово-господарської діяльності;
- доступ до законодавчих баз і моніторинг змін у законодавстві;
- вплив держави на господарську діяльність;
- державні дотації;
- слабкий контроль за виконанням фінансової стратегії;

- низька рентабельність продажів;
- висока собівартість послуг;
- труднощі у співпраці з постачальниками та споживачами;
- відсутність системи контролінгу.

Подальший SWOT-аналіз передбачає складання матриці, що допоможе виявити сильні та слабкі сторони, можливості та загрози для підприємства, які можна використати для покращення фінансової діяльності. Узагальнена матриця SWOT-аналізу, побудована на основі пріоритетів, визначених десятима експертами, подана у таблиці 2.1

Таблиця 2.11

**Узагальнена матриця SWOT-аналізу підприємства ТОВ «Правекс
Груп»**

	Можливості	Оцінка впливу	Загрози	Оцінка впливу
	Внутрішнє середовище		Внутрішнє середовище	
Сильні сторони	Наявність фінансової стратегії. Систематичне здійснення аналізу фінансово-господарської діяльності	+3 +3	Відсутність короткострокових і довгострокових кредитів	1
	Зовнішнє середовище		Зовнішнє середовище	
	Доступ до баз законодавства та можливість своєчасного моніторингу змін у ньому	+2	Надходження підприємству дотацій з державного бюджету	1
	Внутрішнє середовище		Внутрішнє середовище	
Слабкі сторони	Недостатній контроль за виконанням фінансової стратегії	-1	Низька рентабельність продажу робіт та послуг. Висока собівартість послуг підприємств. Відсутність довгострокового планування показників фінансової діяльності підприємств	2 2 2
	Зовнішнє середовище		Зовнішнє середовище	
	Вплив держави на фінансово-господарську діяльність	-1	Труднощі підприємства, пов'язані з укладанням договорів із постачальниками та споживачами (робіт, послуг)	3

На основі даних, наведених у табл. 2.11, можна дійти висновку, що основними перевагами внутрішнього фінансового середовища підприємства є наявність фінансової стратегії та регулярне проведення аналізу фінансово-господарської діяльності. Завдяки цьому аналізу підприємство здатне вирішувати завдання, пов'язані з управлінням поточним рухом фінансових ресурсів, їхнім формуванням і використанням, здійснювати як поточне, так і довгострокове планування діяльності, а також забезпечувати фінансування стратегії розвитку, що сприяє реалізації масштабних завдань компанії. Водночас слабкою стороною є недостатній контроль за виконанням цієї стратегії.

До матриці "слабкі сторони та загрози" увійшли такі аспекти внутрішнього середовища, як низька рентабельність продажів робіт і послуг, висока собівартість продукції та відсутність довгострокового планування фінансових показників. Це свідчить про необхідність формування фінансової стратегії, яка б дозволила усунути ці недоліки та уникнути потенційних загроз.

Сильними сторонами зовнішнього середовища прямого впливу є доступ до баз законодавства, можливість своєчасного моніторингу змін у ньому та отримання дотацій із державного бюджету. Натомість до слабких сторін належать значний вплив державного регулювання на діяльність підприємств галузі, а також труднощі, пов'язані з укладанням договорів із постачальниками та споживачами послуг. Це свідчить про існування суттєвих проблем у відносинах підприємства з державними органами, партнерами та клієнтами. Ці питання потребують оперативного вирішення, оскільки вони перешкоджають досягненню стратегічних цілей. Для подолання цих проблем фінансова стратегія повинна враховувати можливості, що виникають у зовнішньому середовищі, та сприяти нейтралізації слабких сторін підприємства.

Для ефективного розвитку підприємства ТОВ «Правекс Груп» необхідно реалізувати низку організаційно-економічних заходів. До

найефективніших із них належать: оптимізація виробничої програми, що дозволить підприємству визначати обсяги попиту, які роблять доцільним виробництво продукції; адаптація до умов ринку, що змінюються; планування виробничої програми відповідно до актуального попиту на продукцію; оновлення обладнання для усунення "вузьких місць" та впровадження технологій, які відповідають виробничій програмі; диверсифікація виробництва через укладання договорів на випуск продукції, що не вимагає значних змін у виробничому процесі; встановлення додаткового обладнання на ключових ділянках; формування резервних запасів обладнання відповідно до встановлених норм та стимулювання підвищення ефективності використання виробничих потужностей.

Стратегічний аналіз здійснюється за допомогою угруповання макрофакторів, представлених у PEST-аналізі, який охоплює чотири ключові групи чинників:

P – політико-правове середовище (political and legal environment);

E – економічне середовище (economic environment);

S – соціокультурне середовище (sociocultural environment);

T – технологічне середовище (technological environment).

Серед політико-правових факторів найважливіше значення мають методи державного регулювання фінансового ринку, фінансової діяльності підприємств, грошового обігу, політика підтримки галузей, залучення іноземних інвестицій та регулювання банкрутства підприємств.

В економічному середовищі найбільший вплив здійснюють динаміка ВВП і національного доходу, інфляція, податкова система, швидкість обігу грошей, валютні курси та облікова ставка Національного банку.

Соціокультурні фактори включають рівень освіти та підготовки фахівців, культурний рівень населення та ставлення до ринкових реформ.

У технологічному середовищі визначальними є інновації в управлінських і фінансових технологіях.

Рівень позитивного чи негативного впливу кожного з факторів оцінюється за п'ятибальною шкалою. З урахуванням високого рівня невизначеності, PEST- і SWOT-аналіз можуть доповнюватися сценарними прогнозами (песимістичним, реалістичним чи оптимістичним) або експертним аналізом. Оскільки діяльність підприємства тісно пов'язана з політичним, економічним, соціокультурним і технологічним середовищем держави, PEST-аналіз є важливим інструментом оцінки макросередовища (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

**Узагальнена матриця факторів макросередовища підприємства
ТОВ «Правекс Груп» на основі PEST-аналізу**

Політичне середовище	Економічне середовище
вибори Президента та Верховної Ради України	величина ВВП
законодавча база	темп інфляції
державна політика у машинобудівній галузі	динаміка валютних курсів
рівень протекціонізму	рівень безробіття
державна політика у податковій сфері	фаза економічного циклу
Соціокультурне середовище	Технологічне середовище
рівень доходів населення	технологічний рівень
соціальна захищеність населення	значущі тенденції в галузі НДДКР
рівень освіченості та професійної підготовки населення	державна технологічна політика
рівень умов праці і техніки безпеки	рівень інновацій

Матриця PEST-аналізу підприємства була сформована шляхом апріорного ранжування факторів зовнішнього фінансового середовища непрямого впливу за участю експертів підприємства. З аналізу можна зробити висновок, що найбільший вплив на діяльність підприємства мають такі фактори політичного середовища, як державна політика в машинобудівній галузі, рівень протекціонізму та існуюча законодавча база. Натомість негативний вплив чинять вибори Президента та Верховної Ради України. Це пов'язано з необхідністю для підприємства мати чітке розуміння намірів

органів влади щодо розвитку суспільства, можливих змін у законодавстві, правовому регулюванні та системі оподаткування. Крім того, для галузі машинобудування важливими є стабільність уряду та передбачуваність змін у бізнес-середовищі, які можуть відбутися після виборів у законодавчі органи.

Таким чином, для підвищення ефективності роботи підприємства ТОВ «Правекс Груп» необхідно активно використовувати інструменти стратегічного управління. Одним із ключових інструментів є стратегічний аналіз, який передбачає комплексне дослідження впливу позитивних і негативних факторів на економічну діяльність підприємства в перспективі, а також визначення шляхів досягнення його стратегічних цілей. Завдяки стратегічному аналізу розробляються комплексні плани розвитку, забезпечується науково обґрунтована, всебічна та своєчасна підтримка ухвалення стратегічних управлінських рішень.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Отже, для оцінки фінансового стану підприємства було проведено ряд розрахунків, які включають:

- Аналіз майнового стану підприємства. За період 2020-2022 років майно підприємства не зазнало погіршень. У 2020 році порівняно з 2021 роком показник майнового стану зменшився на 4174 грн., проте в 2022 році зріс на 128982 грн., що позитивно вплинуло на діяльність підприємства. Зміни у майновому стані були спричинені коливаннями в показниках необоротних і оборотних активів.

- Аналіз ліквідності та платоспроможності. За аналізований період 2020-2022 років підприємство не є ліквідним. Причиною зниження ліквідності стало те, що короткострокова заборгованість зростала швидше, ніж грошові кошти. Щодо платоспроможності, ймовірність затримки платежів становить -326, що менше 10%. Це свідчить про достатньо розвинену платоспроможність підприємства.

- Аналіз прибутковості та рентабельності. Підприємство ТОВ «Правекс Груп» не є прибутковим. Сума чистого прибутку залишається незмінною й дорівнює нулю. Натомість збиток на кінець аналізованого періоду зріс до 62460 тис. грн., що на 24512 тис. грн. більше, ніж у 2022 році. Причиною цього стало зростання собівартості та операційних витрат. Рентабельність також дорівнює нулю, що є негативним фактором для діяльності підприємства.

З проведених розрахунків можна зробити висновок, що підприємство перебуває у зоні ризику банкрутства через відсутність прибутку та наявність значних збитків. Однією з основних причин є негативний вплив економічної ситуації, зокрема втрата ринків збуту в Донецькій і Луганській областях, що змусило підприємство шукати нові ринки. Також на ситуацію вплинуло зростання собівартості, що потребує оптимізації виробничих витрат і можливої зміни постачальників.

Для подальшого розвитку ТОВ «Правекс Груп» потрібне впровадження інструментів прогнозування параметрів функціонування, що включає організацію виробництва і збуту продукції. Важливим етапом є застосування стратегічного маркетингу, починаючи з аналізу стану економіки країни, її конкурентного середовища, і закріплення позицій на доступних ринках.

На підприємстві проведено аналіз із використанням інструментів PEST і SWOT, що виявило такі результати:

- Сильні сторони: Наявність фінансової стратегії та систематичний аналіз фінансово-господарської діяльності, що дозволяє забезпечувати поточний рух фінансових ресурсів, планувати діяльність і підтримувати реалізацію стратегії розвитку підприємства. Проте контроль за виконанням стратегії є недостатнім, що виступає слабкою стороною діяльності.

- Політичні фактори: Значний вплив мають державна політика у машинобудуванні, рівень протекціонізму та законодавча база. Негативний вплив чинять вибори Президента та Верховної Ради України, які створюють невизначеність у законодавчому регулюванні, що може вплинути на оподаткування та розвиток підприємства.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ РИЗИКУ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТОВ «ПРАВЕКС ГРУП»

3.1 Прогнозування рівня прибутку ТОВ «Правекс Груп»

У сучасній економіці України підприємства стикаються з викликами, такими як необхідність економічної стабілізації, зростання конкуренції тощо. Це визначає важливість застосування комплексного стратегічного управління.

Для підвищення ефективності конкурентної стратегії підприємству потрібно враховувати ключові фактори: вплив зовнішнього та внутрішнього середовища, а також потенціал машинобудівних компаній.

Прогнозування є однією з базових функцій управління. Воно виконує такі завдання: визначення можливих цілей розвитку, оцінка соціально-економічних і науково-технічних наслідків реалізації обраних сценаріїв розвитку. Недостатнє використання прогнозів у машинобудівних підприємствах може призводити до таких наслідків, як скорочення термінів функціонування підприємств, раптові негативні зміни та збільшення ризиків втрат.

Прогнозування — це процес створення науково обґрунтованих рекомендацій щодо можливих напрямів розвитку подій, їх альтернатив та строків реалізації.

Методи прогнозування базуються на підходах до вирішення завдань. У ширшому сенсі методи прогнозування є сукупністю теоретичних і практичних інструментів, спрямованих на отримання конкретного результату.

Будь-яке управлінське рішення пов'язане з підготовкою й обранням варіантів дій. Методи прогнозування використовуються для визначення очікуваних результатів на основі альтернатив. При цьому необхідно враховувати неконтрольовані фактори, ступінь ризику, а також ефективність використання ресурсів.

На підприємствах проблеми виникають у випадках, коли фактична ситуація не відповідає запланованій. Для вирішення проблем прогнозування слід постійно вдосконалювати методи, систематизувати їх і забезпечувати доступ до відповідних даних.

Методи прогнозування інноваційно-спрямованого інвестування підприємств поділяються на три групи:

1. Фактографічні (формалізовані) — базуються на наявній інформації.
2. Експертні (інтуїтивні) — використовують оцінки спеціалістів.
3. Комбіновані — поєднують різні підходи.

Фактографічні методи (зокрема екстраполяція та моделювання) залежать від динаміки показників. Екстраполяція може бути простою (наприклад, прогноз абсолютних змін) і складною (визначення тенденцій із використанням математичних формул). До складних методів належать адаптивні (ковзна середня, експоненційна середня, авторегресія) та аналітичні.

Моделювання поділяється на логічне (історична аналогія, побудова сценаріїв), інформаційне (аналіз джерел даних), статистичне (прогнозування на основі рівнянь регресії).

Порівняння прогнозів із реальними результатами дає змогу адаптувати методи прогнозування до конкретних умов.

Прогнозування має тісний зв'язок із прийняттям рішень. Для уникнення розбіжностей між цими етапами необхідно регулярно коригувати прогнози відповідно до цілей підприємства.

Досвід успішних компаній демонструє обмеження інтуїтивних і екстраполяційних методів. Виявлені тенденції не завжди є надійними показниками майбутнього розвитку. Тому важливо застосовувати методи моделювання, екстраполяції та експертні підходи залежно від ситуації.

Метод екстраполяції трендів передбачає продовження виявлених тенденцій за межі аналізованих періодів за умови стабільності факторів. Він

широко використовується для прогнозування конкурентного стану та інноваційного інвестування.

Методологія експоненційного згладжування дозволяє отримати прогнозні показники на основі фактичних даних. Застосування цього методу передбачає використання певних алгоритмів, які базуються на аналізі попередніх періодів.

Таким чином, ефективне прогнозування залежить від правильної класифікації методів, їх систематизації та адаптації до умов конкретного підприємства. Це дозволяє зменшити ризики, підвищити точність прогнозів і сприяти прийняттю оптимальних управлінських рішень.

$$P_{t+1} = P_t + a(F_t - P_t), \quad (3.1)$$

або

$$P_{t+1} = aF_t + (1 - a)P_t, \quad (3.2)$$

де P_{t+1} — прогнозне значення показника в плановому періоді $t + 1$;

P_t — прогнозне значення показника на період t (розраховане в періоді $t-1$);

F_t — фактичне значення прогнозованого показника в періоді t ; a — фактор згладжування.

Важливу роль у прогнозних розрахунках відіграє так званий фактор згладжування (α), який характеризує рівень впливу даних попередніх періодів на прогнозний показник. Значення цього фактора може перебувати в межах від 0 до 1. Чим меншим є α , тим більший вплив на прогнозне значення мають дані попередніх періодів і тим більше згладжуються в ході прогнозування стохастичні коливання. Навпаки, чим більше α прямує до 1, тим меншим є вплив попередніх періодів на процес експоненціального згладжування. В процесі фінансового прогнозування на підприємствах

західноєвропейських країн значення фактора α здебільшого приймається на рівні від 0,1 до 0,3. Рекомендований алгоритм розрахунку α має такий вигляд:

$$\alpha = \frac{1}{1+k}, \quad (3.3)$$

де k — кількість попередніх періодів, дані яких враховуються при визначенні прогностного значення.

Передумовою використання цього методу прогнозування є сталість чинників, що формують виявлений тренд, а принциповим моментом - виявлення тренду, характерного для досліджуваного ряду динаміки. В теорії і практиці зустрічаються різні способи розрахунку тренду. Одним з них є метод найменшого квадратичного відхилення. Якщо спостерігається більш-менш стійка лінійна залежність значення досліджуваного показника (x) від часового інтервалу (t), то для виявлення тренду доцільно побудувати пряму, яка описується лінійною регресією:

$$x_t = a + bt. \quad (3.4)$$

Параметри a та b трендового рівняння підбираються таким чином, що фактична сума квадратів відхилень показника x_t від теоретичних значень, що описуються прямою, повинна бути мінімальною:

$$f(a, b) : \sum_{t=1}^m (x_t - (a + bt))^2 \rightarrow \min, \quad (3.5)$$

де m — сукупність періодів аналізованого ряду динаміки.

На основі математичних перетворень отримаємо алгоритми розрахунку параметрів a та b :

$$b = \frac{12 \sum_{t=1}^m tx_t - 6(m+1) \sum_{t=1}^m x_t}{m(m^2 - 1)} ;$$

(3.6)

$$a = \frac{1}{m} \sum_{t=1}^m x_t - b \frac{m+1}{2}. \quad (3.7)$$

Визначено прогноз рівня інтегрального показника фінансово-економічного розвитку за допомогою методу експоненціального згладжування для машинобудівного підприємства другого кластеру ТОВ «Правекс Груп» за допомогою програми STATISTICA 6.0. Отримано результати, які наведені в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Прогноз прибутку за допомогою методу експоненціального згладжування
для ТОВ «Правекс Груп»

Роки	Періоди	Заявки	Прогноз
1	2	3	4
2013	230703	#Н/Д	2013
2014	124321	230703	2014
2022	110260	145597,4	2022
2021	86083	117327,5	2021
2022	106429	92331,9	2022
2021		101325,3	2021
2022		103472,5	2022
2020		104382,1	2020
2021		101873,4	2021
2022		102542,3	2022

Графічні результати прогнозування методом експоненціального згладжування рівня інтегрального показника фінансово-економічного розвитку машинобудівного підприємства ТОВ «Правекс Груп» наведено на рис. 3.1.

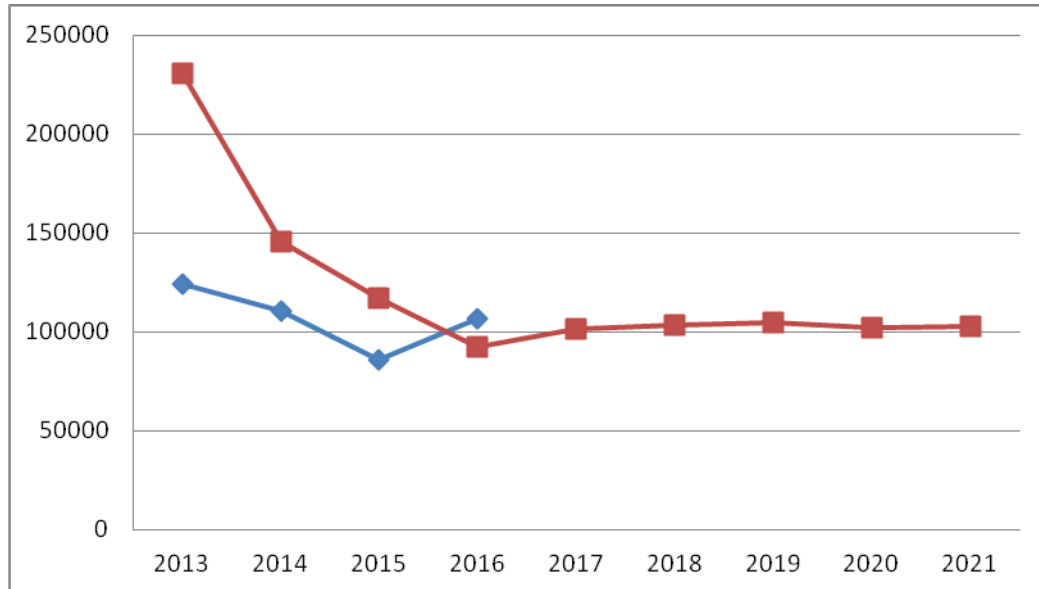

Рис. 3.1. Динаміка зміни прибутку за 2013 – 2021 р.р. та прогноз на 2021-2022 р.р. ТОВ «Правекс Груп»

Результати прогнозування за допомогою методу експоненціального згладжування рівня інтегрального показника фінансово-економічного розвитку машинобудівного підприємства ТОВ «Правекс Груп» на 2013 – 2021 р.р., показали прогнозний рівень інтегрального показника фінансово-економічного розвитку машинобудівного підприємства, який складатиме в 2020 році – 230703; в 2022 році – 145597,4; в 2021 році – 117327,5; в 2022 році – 92331,9; в 2021 році – 101325,3, що свідчить про його зниження.

Аналіз графіка динаміки зміни рівня інтегрального показника фінансово-економічного розвитку підприємства за 2013 – 2021 р.р. та прогнозу на 2021-2022 р.р. ТОВ «Правекс Груп» дає підстави зробити

висновок про те, що розрахункові прогностні показники близькі до заявлених, що підтверджує достовірність методу експоненціального згладжування.

3.2 Удосконалення системи управління фінансовими ризиками на підприємстві ТОВ «Правекс Груп»

В сучасних умовах господарської діяльності кожне підприємство стикається з ризиками, які виникають під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників. Ефективне управління ризиками передбачає їх прогнозування, оцінку та мінімізацію впливу на функціонування підприємства. Серед найбільш значущих ризиків виділяються фінансові, які визначаються як ймовірність виникнення несприятливих наслідків, таких як втрата прибутку, капіталу чи платоспроможності. Для запобігання цим негативним наслідкам необхідно вдосконалювати систему управління фінансовими ризиками.

Наукові дослідження недостатньо висвітлюють аспекти вдосконалення управління фінансовими ризиками на промислових підприємствах. Подальший розвиток цієї системи потребує комплексного підходу та додаткових досліджень.

Багато вітчизняних промислових підприємств перебувають у стані прихованого банкрутства. Для таких підприємств важливо провести аналіз їхнього фінансового стану, щоб визначити доцільність санації чи інших заходів. Важливим є встановлення причин, що призвели до критичного стану.

Вчений І. О. Бланк визначає фінансовий ризик як можливість виникнення несприятливих наслідків у вигляді втрати прибутків чи капіталу за умов невизначеності фінансової діяльності підприємства. Ефективне управління фінансовими ризиками включає процеси виявлення, ідентифікації, оцінки та зменшення їх впливу.

На підприємствах для оцінки фінансових ризиків розраховують показники:

1. Абсолютні втрати – виражаються у вартісному чи матеріальному вимірі як різниця між очікуваними та фактичними результатами.

2. Відносні втрати – оцінюються у відсотках щодо показників фінансового стану (майно, витрати, інвестиції, прибуток).

Рівень ризику залежить від імовірності виникнення втрат, що визначаються методами теорії ймовірності та статистики.

Важливу роль відіграє психологічний аспект прийняття рішень. Керівники, залежно від своєї схильності до ризику, обирають різні стратегії управління. Те, що є привабливим для одного підприємця, може здатися неприйнятним іншому.

Фінансові ризики належать до категорії спекулятивних. Вони можуть як призвести до втрат, так і створити додаткові прибутки. Сучасні промислові підприємства мають пристосовуватися до змін у зовнішньому середовищі, які включають економічну, соціальну та політичну нестабільність.

Зростання впливу фінансових ризиків зумовлене швидкими змінами на фінансових ринках, появою нових технологій та інструментів. Головною складовою управління ризиками є їхня оцінка та механізми нейтралізації.

Внутрішні механізми нейтралізації ризиків передбачають заходи, які здійснюються безпосередньо на підприємстві. Вони забезпечують незалежність управлінських рішень та врахування специфіки діяльності.

Механізм управління ризиками на підприємстві ТОВ «Правекс Груп» повинен включати аналіз причин їх виникнення, серед яких:

- економічна нестабільність;
- інфляція;
- валютні коливання;
- державне регулювання;
- політичні фактори;
- конкурентний тиск;
- зміни на світових ринках.

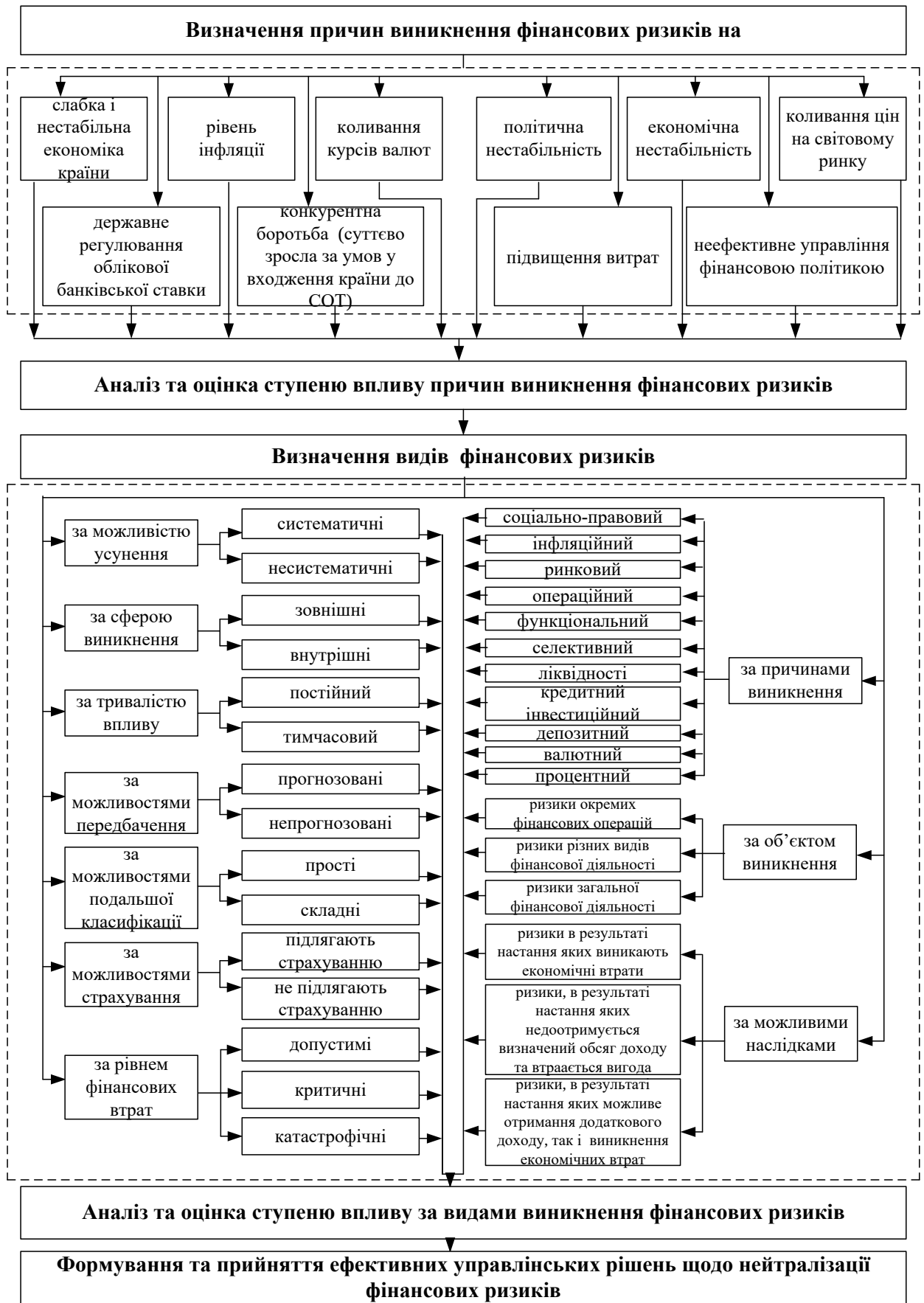

Рис. 3.2. Механізм оцінки та нейтралізації фінансових ризиків на підприємстві ТОВ «Правекс Груп»

Керівники підприємств повинні усвідомлювати межі прийнятного ризику. У разі виникнення загрозових ситуацій ризику можуть бути передані іншим суб'єктам економіки через страхування або інші механізми. Це дозволяє мінімізувати можливі втрати та забезпечити стабільність діяльності підприємства.

Керівництву підприємств важливо не уникати ризиків, а навчитися передбачати їх, оцінювати можливі наслідки та розробляти заходи для їх мінімізації. Необхідно чітко розуміти, які види втрат є найбільш ймовірними, визначати їхню очікувану величину та частоту виникнення.

Ефективне управління ризиками на промислових підприємствах можливе лише за умови проведення детального аналізу потенційних ризиків. У наукових дослідженнях акцентується увага на важливості системного підходу до аналізу ризиків у діяльності промислових підприємств.

Системний підхід до аналізу ризиків охоплює такі етапи: всебічне вивчення функціонування підприємства, аналіз зовнішніх і внутрішніх чинників ризику, дослідження можливого розвитку подій під впливом цих чинників, оцінка рівня ризику за допомогою відповідних показників, а також розробка механізмів і моделей для взаємозв'язку між показниками та чинниками ризику [23].

Комплексне управління фінансовими ризиками включає низку заходів, спрямованих на підвищення ефективності діяльності підприємства, наприклад, ТОВ «Правекс Груп», та мінімізацію можливих збитків у процесі його функціонування (рис. 3.3).

Для досягнення успіху в діяльності, що пов'язана із підвищеною ризикованістю, важливо створити та вдосконалити систему управління фінансовими ризиками. Ця система має забезпечувати виявлення, оцінку, обмеження та контроль ризиків.

Процес прийняття рішень щодо фінансових ризиків має включати їх ідентифікацію та оцінку ступеня ризиків, які підприємство може взяти на себе. Важливо також оцінювати, чи відповідає очікувана дохідність рівню ризику,

що виникає. Допустимий рівень фінансового ризику є необхідним елементом у розробці стратегії та тактики ефективної системи управління [29].

Рис. 3.3. Удосконалення системи управління фінансовими ризиками на підприємстві ТОВ «Правекс Груп»

Запобігання ризику передбачає розробку заходів, спрямованих на повну нейтралізацію конкретного виду ризику. Це дозволяє підприємству уникати ситуацій, які можуть негативно вплинути на його фінансовий стан і стійкість.

До таких заходів насамперед можна віднести відмову від проведення фінансових операцій із надмірно високим рівнем ризику.

Водночас це призводить до втрати очікуваного доходу і прибутку від операцій, що створює ризик упущеної вигоди. Тому застосування такого підходу до уникнення ризиків має бути обґрунтованим і враховувати можливі втрати.

Розроблений механізм оцінки та нейтралізації фінансових ризиків для підприємства ТОВ «Правекс Груп» передбачає виявлення причин виникнення фінансових ризиків, їх класифікацію, постійний моніторинг, оцінювання, аналіз і прийняття ефективних управлінських рішень, спрямованих на максимальну нейтралізацію ризиків. Важливо зазначити, що фінансові ризики можуть бути як потенційним джерелом додаткового прибутку, так і причиною втрат для підприємства.

Удосконалення системи управління фінансовими ризиками повинно враховувати основні принципи управління ризиками. Це включає інтеграцію оцінки фінансових ризиків у стратегічні та оперативні процеси, застосування аналітичних методик і технік раннього попередження, покращення моніторингу ризиків і їхнього вимірювання. Такий підхід дозволить підприємству мінімізувати втрати й оперативно реагувати на ризики [60].

3.3 Вплив ризиків на формування конкурентної стратегії підприємства ТОВ «Правекс Груп»

За умов обмеженості інвестиційних ресурсів ключовим завданням стає вибір пріоритетних напрямів інвестування, які сприяють підвищенню ефективності роботи машинобудівних підприємств. Сучасні ринкові умови

вимагають впровадження інновацій для підвищення конкурентоспроможності машинобудівних підприємств і забезпечення їхнього сталого розвитку.

Для ТОВ «Правекс Груп» важливо орієнтуватися на розвиток інноваційних підходів в умовах нестабільного внутрішнього ринку. Аналіз діяльності підприємства повинен враховувати ймовірність несприятливих подій і ризикових ситуацій у майбутньому.

Одним із ключових моментів є правильна класифікація ризиків. Іноземні й українські дослідники пропонують різноманітні підходи до визначення ризиків, що підтверджується існуванням різних класифікаційних схем. Головною метою оцінки ризиків є прогнозування можливих втрат, що дозволяє приймати обґрунтовані управлінські рішення щодо оптимізації діяльності підприємства.

Аналіз ризиків є основою для розробки стратегій, спрямованих на запобігання, зменшення або компенсацію ризиків. Він дозволяє дати кількісну оцінку ризиків, виявити суб'єктивні й об'єктивні чинники їх виникнення, а також оцінити їхній вплив на конкурентоспроможність підприємства.

Машинобудівні підприємства, зокрема ТОВ «Правекс Груп», стикаються з такими основними причинами виникнення ризиків:

- зовнішньоекономічні фактори;
- несприятливий політичний клімат;
- недостовірні інформація;
- зміна кон'юнктури ринку;
- непередбачуваність дій учасників ринку тощо.

Методи зниження ризиків

Для управління ризиками застосовують такі підходи:

- уникнення ризиків;
- нормування ризиків;
- розподіл ризиків між учасниками проектів;
- зниження рівня ризиків;
- страхування ризиків.

Важливо виявити найбільш значущі ризики, оцінити їх кількісно та розробити стратегію нейтралізації їхнього впливу на конкурентну стратегію підприємства.

Ефективна система управління ризиками передбачає:

- уникнення впливу ризиків;
- лімітацію концентрації ризиків;
- хеджування;
- диверсифікацію;
- самострахування;
- страхування тощо [18].

Кожен із зазначених методів має свої особливості, які необхідно враховувати під час впровадження стратегії управління ризиками. Наприклад, лімітація концентрації ризиків дозволяє зменшити їхній негативний вплив шляхом встановлення внутрішніх нормативів. Хеджування передбачає здійснення операцій для зменшення втрат у разі настання ризикових ситуацій, а диверсифікація дозволяє уникнути концентрації ризиків за рахунок їх розподілу.

Самострахування та страхування є важливими інструментами нейтралізації ризиків, що дають змогу підприємству ефективно управляти ресурсами й забезпечувати майновий захист у разі настання страхових випадків.

Всі ці заходи формують комплексний підхід до управління ризиками, який дозволяє підприємству адаптуватися до мінливих умов ринку і забезпечувати свою конкурентоспроможність.

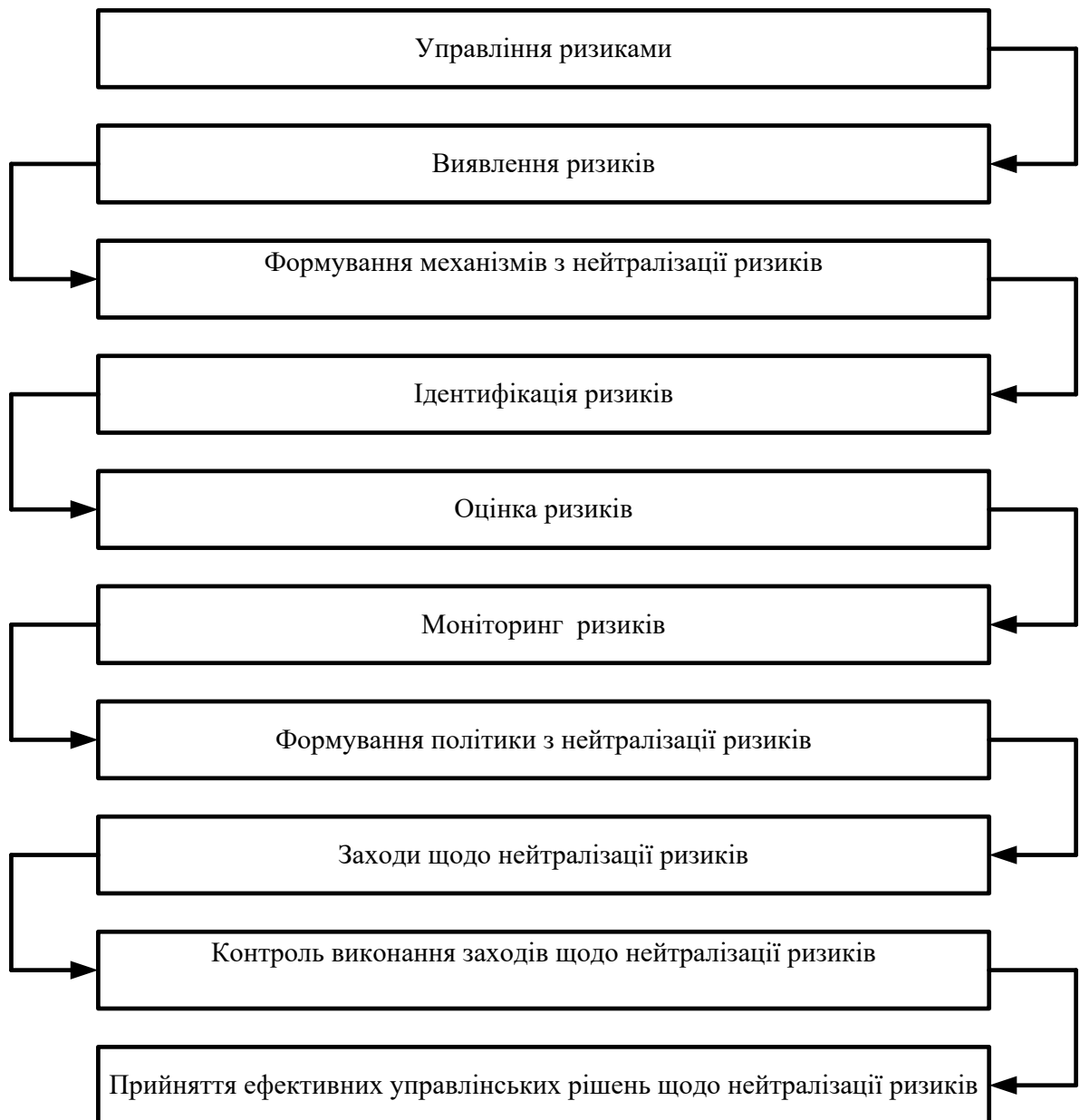

Рис. 3.4. Методика прийняття ефективних управлінських рішень щодо нейтралізації ризиків підприємства ТОВ «Правекс Груп»

Механізми нейтралізації ризиків діяльності підприємства ТОВ «Правекс Груп» є системою інструментів мінімізації їх негативних наслідків, що здійснюються в рамках самого підприємства [52].

При виборі конкретного методу управління ризиками діяльності підприємства ТОВ «Правекс Груп» необхідно дотримуватися певних принципів, основні з яких наведені на рис. 3.5.

Рис. 3.5. Принципи управління ризиками діяльності підприємства ТОВ «Правекс Груп»

Під ризиком розуміють ймовірність визначеного рівня втрат від діяльності підприємства ТОВ «Правекс Груп» частини своїх ресурсів або недоотримання доходів чи появу додаткових витрат при реалізації проекту.

Необхідно оцінювати обставини невизначеності та міри їх позитивного чи негативного впливу на реалізацію діяльності підприємства ТОВ «Правекс Груп», а також виявлення того, чи являються ці обставини невизначеності внутрішніми або зовнішніми щодо проекту.

Ризик існує незалежно від того, якими будуть наслідки: невизначеними чи невідомими.

Метою аналізу ризику діяльності підприємства ТОВ «Правекс Груп» є надання потенційним партнерам необхідної інформації щодо для прийняття рішень про доцільність участі в проекті [52].

Організація робіт з аналізу ризиків від діяльності підприємства ТОВ «Правекс Груп» може виконуватись в наступній послідовності, що наведено на рис 3.6.

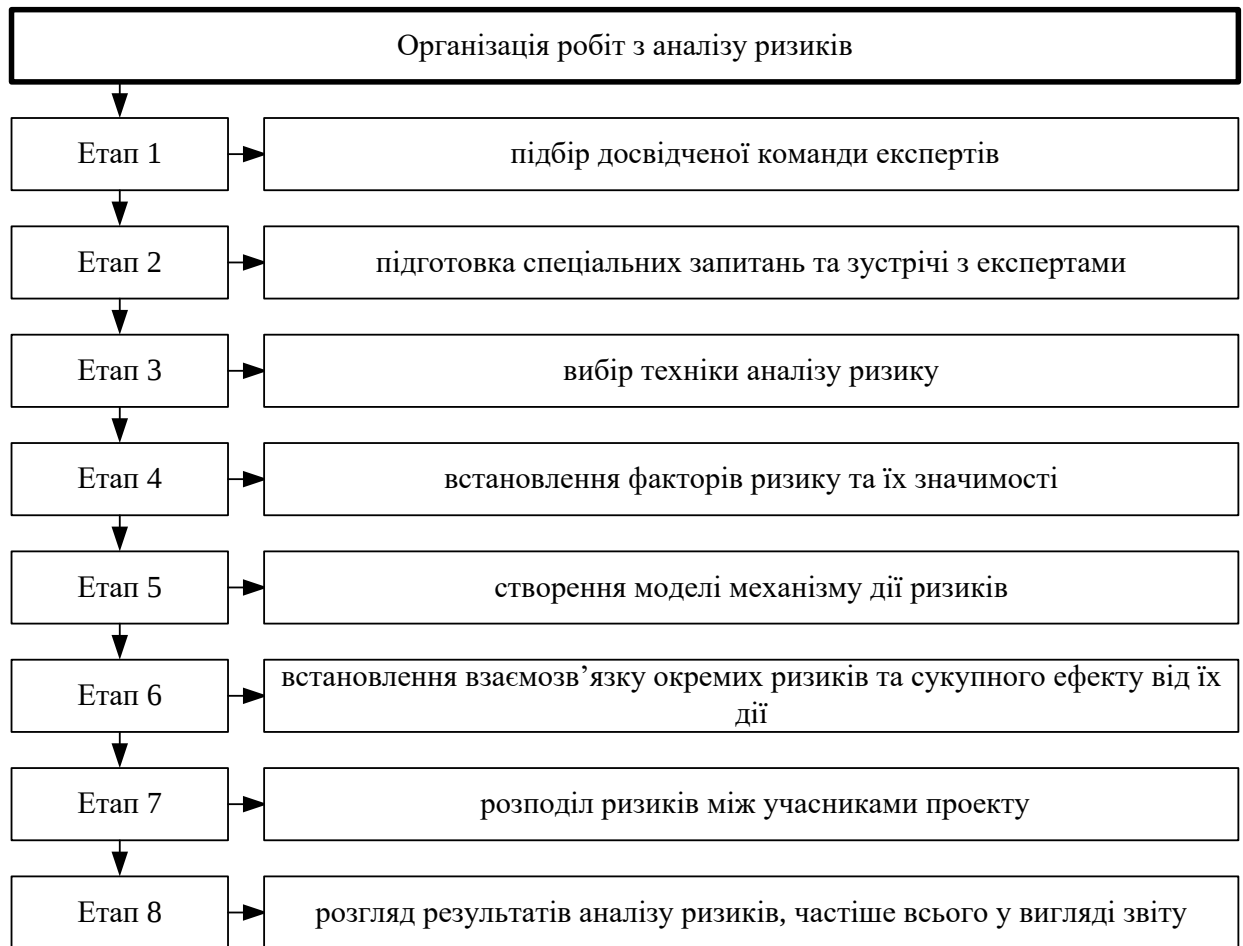

Рис. 3.6. Організація робіт з аналізу ризиків від діяльності підприємства ТОВ «Правекс Груп»

Розрізняють два види аналізу ризиків діяльності підприємства ТОВ «Правекс Груп», які пов'язані з підготовкою та реалізацією проекту: систематичний; несистематичний [58].

Систематичний ризик підприємства ТОВ «Правекс Груп» визначається зовнішніми факторами, які не контролюються безпосередньо в межах проекту (політична нестабільність, зміни у податковому законодавстві, рівень конкуренції, зміни цін на сировину).

Несистематичний ризик стосується внутрішніх аспектів проекту, зокрема рівня рентабельності виробництва, вартості основного капіталу та продуктивності праці. До інших видів ризиків, що перебувають у зоні часткового контролю, належать ціни збуту продукції, заробітна плата

працівників, ціни постачальників, а також певні податкові аспекти, такі як митний та акцизний збір.

Аналіз систематичних та несистематичних ризиків, а також їхнього впливу на діяльність підприємства, зокрема ПАТ «ХМЗ «Світло шахтаря», є важливим етапом для оцінки факторів ризику та розрахунку їхнього впливу на реалізацію проекту. Метою такого аналізу є надання партнерам інформації, необхідної для прийняття рішень щодо участі у проекті та розробки заходів, які захистять від можливих фінансових втрат. Розрізняють два підходи до аналізу ризиків:

- якісний (визначення ключових показників, ідентифікація зон ризику);
- кількісний (числовий розрахунок рівня ризику як окремих аспектів, так і проекту загалом).

Методами аналізу ризиків є:

- експертний аналіз;
- дерево рішень;
- аналогія ризиків;
- аналіз чутливості («ранжування параметрів»);
- аналіз доцільності витрат;
- імітаційне моделювання (метод Монте-Карло);
- статистичний метод (метод В. Шарпа) [23].

Комплексний підхід до оцінки ризиків дає змогу надати партнерам обґрунтовану інформацію для прийняття рішень щодо доцільності участі у проекті та врахування потенційних фінансових втрат. Недостатність інформації може призвести до потреби додаткових розрахунків.

Якщо керівництво підприємства не може мінімізувати ризики через управлінські заходи, доцільно скоротити ризикові операції або зменшити їхню тривалість. Також рекомендується застосовувати стратегії уникнення ризиків шляхом відмови від:

- проведення окремих операцій;
- освоєння нових ринків;

- розробки нових продуктів і послуг;
- інших ризикових заходів [37].

Ефективність діяльності ТОВ «Правекс Груп» значною мірою залежить від обґрунтованої стратегії управління ризиками. Високий рівень ризику може забезпечити потенційно більший прибуток, проте супроводжується можливістю втрат. Зниження рівня ризику дозволяє забезпечити стабільний, хоч і невеликий, дохід.

Рівень ризику класифікують за такими критеріями:

- безризикові;
- допустимого ризику;
- критичного ризику;
- катастрофічного ризику [7].

У наукових дослідженнях ризик управління підприємством розглядається як системне вивчення можливих загроз, що впливають на діяльність, майно та інтереси підприємства. Передбачення розвитку таких загроз сприяє стабільності функціонування.

Оцінка ризиків передбачає ідентифікацію небезпек, аналіз їхньої ймовірності та моніторинг, що дозволяє запобігти їхньому виникненню. Концепція аналізу ризиків базується на їхньому виявленні та оцінці впливу на показники діяльності.

Реалізація проектів вимагає врахування всіх ризикових факторів. Головна мета — досягнення максимальної ефективності (зростання прибутку, розширення виробництва тощо) із врахуванням можливих ризиків [12].

Складність оцінки ефективності проектів зумовлена труднощами у врахуванні всіх аспектів як на етапі інвестування, так і під час реалізації проекту.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Прогнозування є ключовою складовою функції управління підприємством. На основі розрахунків, виконаних методом експоненціального згладжування, визначено прогноз інтегрального показника фінансово-економічного розвитку на період 2020–2022 рр. Прогнозні значення свідчать про поступове зниження цього показника: у 2020 році він становитиме 230703; у 2021 році – 145597,4; у 2022 році – 117327,5; у 2023 році – 92331,9; у 2024 році – 101325,3. Така тенденція свідчить про необхідність посиленої уваги до питань фінансово-економічного управління підприємством.

Запропонований механізм оцінки та нейтралізації фінансових ризиків передбачає визначення причин їх виникнення, класифікацію за типами та постійний моніторинг із подальшим аналізом. Це дозволяє формувати управлінські рішення, спрямовані на мінімізацію ризиків. Важливо враховувати, що фінансові ризики можуть бути як джерелом додаткового прибутку, так і причиною можливих втрат.

Удосконалення системи управління фінансовими ризиками на підприємстві потребує впровадження інтегрованого підходу, що включає дотримання принципів управління, інтеграцію оцінки ризиків у стратегічні й оперативні процеси, використання сучасних аналітичних інструментів і технік раннього попередження. Поліпшення моніторингу та вимірювання окремих ризиків сприятиме їх ефективному попередженню.

Застосування таких заходів дозволить підприємству зменшити втрати та своєчасно реагувати на виклики, пов'язані з фінансовими ризиками. Оцінка ризиків діяльності ТОВ «Правекс Груп» залежить від чіткого визначення небезпек, оцінки ймовірності їх наслідків, а також запровадження постійного контролю з метою мінімізації негативного впливу.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Отже, проведений аналіз показав, що на сьогоднішній день все ще відсутнє єдине трактування сутності ризику. Це пояснюється багатогранністю даного поняття та недостатньою увагою до нього в економічній практиці й управлінській діяльності протягом тривалого часу.

На основі дослідження поняття ризику можна запропонувати власне визначення: ризик – це невід’ємна умова реалізації дії (події), яка супроводжується ймовірністю несприятливих наслідків, що проявляються у можливості отримання небажаного результату.

Суб’єкти господарювання, які під час своєї діяльності зазнають впливу різних видів ризику, можуть ефективно керувати цими процесами. Це означає, що існують засоби прогнозування ризикових ситуацій та методи мінімізації їх негативних наслідків. Наукові дослідження з теорії економічного ризику пропонують різні класифікації ризиків: за масштабами та рівнями виникнення, за джерелами походження, за ступенем суб’єктивності чи об’єктивності рішень, за рівнем ризику, за обґрунтованістю, за часом прийняття рішень, чисельністю осіб, що їх ухвалюють, а також за ступенем системності чи прогнозованості.

Для уникнення впливу ризиків на діяльність підприємства фахівці застосовують різноманітні методи оцінки, на основі яких приймаються рішення для мінімізації певних ризиків.

Функції підприємницького ризику відображають його значення у формуванні господарських відносин на підприємстві. Для аналізу фінансового стану було проведено низку розрахунків:

1. Аналіз майнового стану: виявлено, що у 2020–2022 роках майновий стан підприємства суттєво не погіршився. У 2020 році він знизився на 4174 грн порівняно з 2021 роком, але збільшився на 128982 грн у 2022 році, що позитивно вплинуло на діяльність.

2. Аналіз ліквідності та платоспроможності: за досліджуваний період підприємство не досягло достатнього рівня ліквідності, адже короткострокова заборгованість зростала швидше, ніж грошові активи. Щодо платоспроможності, ймовірність затримки платежів складала -326, тобто менше ніж 10%, що є прийнятним рівнем.

3. Аналіз прибутковості: чистий прибуток підприємства за роки дослідження залишався на рівні нуля. Збитки на кінець періоду склали 62460 тис. грн, що на 24512 тис. грн більше, ніж у попередньому році, через зростання собівартості та операційних витрат.

Рентабельність також була відсутньою, що є негативним показником для підприємства. Відсутність прибутку та наявність збитків свідчать про ризик банкрутства. Підприємство потребує перегляду витрат і пошуку нових ринків збуту.

Для подальшого розвитку ТОВ «Правекс Груп» необхідно використовувати методи прогнозування, стратегічний маркетинг і аналіз конкурентоспроможності. Проведені PEST і SWOT-аналізи виявили як сильні, так і слабкі сторони підприємства. Серед переваг – наявність фінансової стратегії та систематичного аналізу, а серед недоліків – недостатній контроль виконання фінансових завдань.

Прогнозування є ключовою функцією управління. Розрахунки методом експоненціального згладжування показали тенденцію зниження інтегрального показника фінансово-економічного розвитку: з 230703 у 2020 році до 101325,3 у 2024 році.

Запропоновані заходи управління ризиками включають ідентифікацію та оцінку ризиків, постійний моніторинг, аналіз та ухвалення рішень для їх нейтралізації. Покращення системи управління ризиками повинно враховувати принципи інтеграції фінансового аналізу у стратегічні процеси, використання сучасних інструментів прогнозування та аналітики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеева М. М. Планирование деятельности фирмы : учеб.-метод. пособ. / М. М. Алексеева — М.: Финансы и статистика, 1997. — 246 с.
2. Александрова М.М. Страхування: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://economics.kiev.ua>.
3. Анализ финансово-хозяйственной деятельности предприятий (объединений): учеб. / под ред. В. А. Раевского. — 2-е изд., перераб. и доп. — М. : Финансы и статистика, 1988 . — 415 с.
4. Анализ финансово-хозяйственной деятельности предприятий и объединений: учеб. для техникумов Госбанка СССР / Г. Ф. Белоусенко, З. В. Джамилинская, Т. Б. Крылова и др.; под ред. В. И. Рыбина. — 3-е изд., перераб. и доп. — М. : Финансы и статистика, 1989. — 391с.
5. Анализ хозяйственной деятельности: учеб. / И. А. Белобжецкий, В. А. Белобородова, М. Ф. Дьячков и др.; под ред. В. А. Белобородовой. - 2-е изд., перераб. и доп. - М. : Финансы и статистика, 1985. - 351 с.
6. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф. – М. : Инфра-М, 2002. – 286 с.
7. Бернштейн П. Укращение риска/ П. Бернштейн: [Пер. с англ.]. – М, 2000 – 400 с.
8. Бойчик І.М. Економіка підприємства. Навчальний посібник. / І.М. Бойчик. – К.: Атїка, 2004. – 480 с.
1. Бондар Н.М. Економіка підприємства: [навч. посіб.]. / Н.М. Бондар. – К.: МАУП, 2003. – 304 с.: іл.. – Бібліогр.: с. 293 – 297.
9. Бондар О.В. Ситуаційний менеджмент: навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2010 – 326 с.
10. Верченко П.І. Багатокритеріальність і динаміка економічного ризику (моделі та методи): Монографія. К.: КНЕУ, 2006 – 272 с.
11. Виханский О. С. Стратегическое управление / О. С. Виханский. – М.: Гердарики, 2002. – 296 с.

12. Вітлінський В.В. Аналіз, оцінка і моделювання економічного ризику: Монографія. – К.: Деміур, 1996 – 212 с.
13. Вітлінський В.В., Великоіваненко Г.І. Ризикологія в економіці. – К.: КНЕУ, 2004. – 480 с.
14. Внукова Н.М., Смоляк В. А. Базова методика оцінки економічного ризику підприємств // Фінанси України, 2002, № 10 – с 15-21 с.
15. Володькіна М. В. Економіка промислового підприємства : навч.посіб. / М. В. Володькіна – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 196 с.
16. Гранатуров В.М. Економічний ризик: сутність, методи вимірювання, шляхи зниження: навч. посіб. М.: Річ навіть і сервіс, 1999 – 112 с.
17. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка / Даль В.И. – М.: «Прогресс», «Универс», 1994 – 912 с.
18. Дахно І.І., Бабіч Г.В., Барановська В.М., Зовнішньоекономічний менеджмент: навч. посіб. – К.: Центр навч. літератури, 2012 – 568 с.
19. Долан Э. Д. Микроэкономика / Э. Д. Долан , Д. Линдсей ; пер. с англ. В. Лукашевича и др. – СПб.: Санкт-Петербург оркестр, 1994. – 448 с.
20. Донець Л.І. Економічні ризики та методи їх вимірювання: навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 312 с.
21. Друри К. Введение в управленческий и производственный учет: учеб. пособие для студ. Вузов / К. Друри ; пер. с англ. — 3-е изд., перераб. и доп. — М. : Аудит, 1998. — 774с.
22. Економіка підприємства : навч. посіб. / Н. М. Бондар, В. Є. Воротін, О. А. Гаєвський та ін.; за заг. ред. А. В. Калини; Міжрегіональна акад. упр. персоналом. – К.: МАУП, 2006.- 351 с.: іл. - Дод. с. 341-347. - Бібліогр. до кожн. розд.
23. Економіка підприємства: навч. посіб. / О. В. Ареф'єва, В. Г. Сахаєв, О. В. Ареф'єв та ін. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2003. - 237 с.

24. Економіка підприємства: підруч. / [М. Г. Грещак, В. М. Колот, А. П. Наливайко та ін.]; за заг. ред. С. Ф. Покропивного ; Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана. - 3-тє вид., без змін. – К. : КНЕУ, 2006.- 526 с.: іл.
25. Економічний ризик та методи його вимірювання (конспект лекцій КНЕУ) [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://books.br.com.ua/17568>.
26. Завгородний А.Г., Вознюк Г.Л. Фінансово – економічний словник – К.: Знання, 2007 – 1072 с.
27. Зайцев Н. Л. Экономика промышленного предприятия: учеб. / Н. Л. Зайцев. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 1998. – 336 с.
28. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 № 996-XIV.
29. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»» від 12.05.2011 № 3332-VI.
30. Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» від 18.01.2001 р. № 2245 – III.
31. Закон України «Про підприємництво» від 22.02.2000 р. № 1481 – III.
32. Івченко І.Ю. Моделювання економічних ризиків і ризикових ситуацій: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 344 с.
33. Ілляшенко С.М. Економічний ризик: навчальний посібник. 2-ге вид. дод. Перероб. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 188 с.
34. Класс А. Введение в эконометрическое моделирование / А. Класс, К. Гергели, Ю. Колек, И. Шуян. – М. : Финансы и статистика, 1975. – 248 с.
35. Коваленко О.В. Підприємництво та його організаційно – правові засади: навч. посіб. – Видавництво ДЗ «ЛНУ ім.. Т. Шевченка», 2013 – 400 с.
36. Ковальчук М.І. Економічний аналіз діяльності підприємств: підручник – К.: КНЕУ, 2004.
37. Кононенко О. Аналіз фінансової звітності / О. Кононенко, О. Маханько. — 4-те вид., перероб. і доп. – Харків: Фактор, 2006. — 200 с.

38. Концептуальні засади управління підприємством як економічною системою: моногр. / [авт. кол.: В. О. Коюда, Т. І. Лепейко, С. К. Потьомкін [та ін.]. – Харків : ХНЕУ, 2007. – 414 с. : іл.- Бібліогр.: с. 384-412.

39. Коробова С.С. Развитие риск-менеджмента в предпринимательстве: [Электронный ресурс] – Режим доступа: www.kyeheroval.ru/delopment/index.html/

40. Крейнина М. Н. Финансовое состояние предприятия. Методы оценки / М. Н. Крейнина. — М. : ДИС, 1997. — 224с.

41. Кузьмін О.Є., Мельник О.Г. Теоретичні та прикладні засади менеджменту: навчальний посібник. – 2-ге вид. доп. перероб. – Л. 2003. – 352 с.

42. Кулаев Ю. Ф. Экономика предприятия: консп. лекций / Ю. Ф. Кулаев; Киевский международный ун-т гражданской авиации. — К., 1999. — 147с.

43. Лук'янова В.В., Головач Т.В. Економічний ризик: навчальний посібник. – К.: Академвидав., 2007. – 464 с.

44. М.М. Ільчук, Т.Д. Іщенко Підприємницька діяльність та агробізнес: підручник за ред. – К.: Вища освіта, 2006. – 543 с.

45. Мартюшева Л. С. Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва: навч. посіб. / Л. С. Мартюшева, Л. О. Меренкова; Харківський національний економічний університет.- Харків : ХНЕУ, 2008. – 215 с. : іл. - Бібліогр. : с. 208-212.

46. Машина Н.І. Економічний ризик і методи його вимірювання: навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 188 с.

47. Миронова Т.Л. Підприємництво: навч. посіб. К.: Центр навч. літератури, 2003 – 616 с.

48. Михайленко С.О. Формування організаційного потенціалу розвитку економічної безпеки підприємств [Текст] : моногр. / В.М. Михайленко, С.О. Арєф'єв .- Львів : Укр. акад. друкарства, 2010.-224 с.

49. О. П. Логвінова Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків: навч. Посібник. Х.: Лідер, 2015 -368 с.
50. Основы управления производством / Н. А. Сероштан, И. П. Алдохин, С. А. Кулиш, К. Л. Наumenко; под ред. Н. А. Сероштана. – 2-е изд., перераб. и доп. – Харьков: Выща школа, Изд-во при Харьковском ун-те, 1987. – 256 с.
51. Отенко І. П. Аналіз та оцінка стратегічного потенціалу підприємства / І. П. Отенко, Л. М. Малярець, Г. А. Іващенко. – Харків : ХНЕУ, 2007. – 347с. – Бібліогр.: с. 248-276.
52. Пікус Р.В. Оцінка підприємницького ризику: підручник / Пікус Р.В. // Фінанси України. – 2004 - №5 – 88 с.
53. Подольська В. О. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / В. О. Подольська, О. В. Яріш. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 488 с.
54. Прохорова В.В. Концептуальні основи управління потенціалом конкурентоспроможності машинобудівних підприємств на засадах контролінгу/ В.В. Прохорова, В.І. Чобіток // Проблеми системного підходу в економіці. – 2011. - № 39- С. 99-104.
55. Прохорова В.В. Потенціал конкурентоспроможності підприємства: теоретичний аспект / В.В. Прохорова, В.І. Чобіток // Научно – практический журнал «Экономика и управление». – 2011. - №6 – С. 26-34.
56. Савицька В.Г. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посіб. – 2ге вид. випр. І доп. – К.: Знання, 20015 – 662 с.
57. Сахарцева А.О., Шляга О.В. Ризики економічної діагностики підприємства: навчальний посібник. – К.: Кондор, 2008. – 380 с.
58. Старостіна А.О., Кравченко В.А. Ризик – менеджмент: теорія та практика: навчальний посібник. К., 2004. – 200 с.
59. Федин М. Стратегическое управление издержками // Менеджмент и менеджер. - 2004. - № 12. - С. 14-17.
60. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / за ред.. Школьник І.О., І.М. Боярко, О.В. Дейнека та ін.. – К.: Центр навч. літератури, 2016 – 368 с.

61. Функції ризику підприємницької діяльності [Електронний ресурс] - режим доступу: https://studopedia.com.ua/1_223415_funktsii-riziku-pidpriemnitskoi-diyalnosti.html.
62. Хайек Ф. Конкуренция как процедура открытия / Ф. Хайек // Мировая экономика и международные отношения. 1989. - № 12. - С. 6-8.
63. Хан Д. Планирование и контроль (ПиК): концепция контроллинга / Д. Хан; под ред. А. А. Турчака; пер.с нем. – М. : Финансы и статистика, 1997. – 800 с.
64. Чобіток В.І. Бенчмаркінг як інструмент підвищення конкурентоспроможності машинобудівних підприємств/ В.І. Чобіток // Збірник наукових праць Донецького державного університету управління. Серія «Економіка». – 2010. – Випуск 172. – С. 314-320.
65. Чобіток В.І. Методика формування ад'єктивних рішень в системі управління потенціалом конкурентоспроможності підприємств на засадах контролінгу / В.І. Чобіток // Науковий журнал «Бізнес – інформ». – 2012. - №1 – С. 125-128.
66. Чобіток В.І. Потенціал конкурентоспроможності машинобудівних підприємств / В.І. Чобіток // Соціально – економічні проблеми регіонального розвитку: матеріали XIII міжнар. наук. – практ. конф.; 2 грудня 2011 р. – Дніпропетровськ, 2011. - С. 231 -234.
67. Чуприна І.В.ю Поняття та класифікація ризиків в підприємницькій діяльності. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://econjournal.vsau.org/files/pdfa/812.pdf>.
68. Шегда А.В., Голованенко М.В. Ризики в підприємництві: оцінювання та управління: навч. посібник. – К.: Знання, 2008. – 271 с.
69. Шинкаренко В.Г. Управление конкурентоспособностью предприятия [Моногр.] / Шинкаренко В.Г. - Х.: ХНАДУ, 2003. – 186 с.
70. Экономика организаций (фирм): учеб. пособ. / под ред. И. В. Пичужкина. – М. : Юрайт, 2003.- 319 с.

71. Юданов А.Ю. Конкуренция. Теория и практика. / А.Ю. Юданов. – М. Гном и Д, 2001. – 304 с.

72. Яшин Н.С. Конкурентоспособность промышленного предприятия: Методология, оценка, регулирование. / Н.С. Яшин. - Саратов: СГЭА, 1997. – 248 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

